

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 43ⁿ(9).**

1927. a.

**III Riigikogu koosolek 4. veebruaril 1927. a.
kell 17.**

Kokku tulnud on 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. Kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) maksu- vuse tähtaja kinnitamine — riigikaitse komisjoni esitis.

2. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnis- varade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

3. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täien- damise seadus — II lugemisel.

4. Mäeseadus — II lugemisel.

5. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõrandamise seadus — üldkomis- joni ettepanek.

6. Pedja liivaaugu laiendamiseks maa sund- võrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Firmade seadus — üldkomisjoni ette- panek.

8. Äride registreerimise seadus — üld- komisjoni ettepanek.

9. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamine seadus — väliskomisjoni ettepanek.

10. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepi- tuse lepingu kinnitamine seadus — väliskomis- joni ettepanek.

11. Riigivaranduste kinnitamine seadus iga- suguste kahjude vastu — rahaasjanduse komis- joni ettepanek.

12. Veeühisuste seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

13. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

14. Kogukonna-, asutuste- ja erarendi- maade korraldamise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

15. Eesti ja Helveetsia vahelise Haagi tsiviilprotsessi-konventsiooni vastastikuse makspaneku deklaratsiooni kinnitamine sea- dus — väliskomisjoni ettepanek.

16. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutus- tele maaplaanide, hindamise ja piiridokumen- tide valmistamise ja õigekstunnustamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Põllumajapidamiste metsaga varusta- mise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**, pärast esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

1. Päevakorra Juhataja **R. Penno:** **täiendamine.** Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta on rkl. Saarelt ettepanek, võtta 1. päevakorra-punktiks komisjonide täien- davad valimised. (Hääletatakse.) Näh- tava enamusega on ettepanek vastu võetud, seega on päevakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide Rkl. Saarelt on ette- **täiendavad** panek asunikude, riigi- **valimised.** rentnikkude ja väikepõllu- pidajate koonduse Riigi- kogu rühma nimel, valida sotsiaalkomisjoni rkl. Fuks'i asemele rkl. Kornell.

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma nimel on rkl. Martinson'ilt ettepanek, valida eelarve- komisjoni rkl. Tamme asemele rkl. A. Johanson, ja üldkomisjoni rkl. Vreeman'i asemele rkl. Tupits.

Tööerakonna Riigikogu rühma nimel on ettepanek, valida sotsiaalkomisjoni rkl. Kaarna asemele rkl. Schulbach.

Kas soovitakse hääletada üksikult või korraga? (Hüüded: Korraga!) On tehtud ettepanek, hääletada korraga. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on tähendatud kandidaadid vastavatesse komisjoni- desse valitud.

3. Kaitseseisu- Riigikaitse komis- **korra (sõjasei-** joni aruandja **J. Hol-** **sukorra) maks-** berg: Meie põhiseaduse **vuse tähtaja** § 26. teine lõige käib järg- **kinnitamine —** miselt: „Kodanikkude va- **riigikaitse ko-** baduse ja põhiõiguste era- **misjoni esitis.** korralised kitsendused as- **tuvad jösse seaduslikus**

korras kindla tähtajani väljakuulutatud kaitse- seisukorra puhul vastavate seaduste põhjal ja

piirides.“ Seega võime selle paragrahvi teisest lõikest järeldada, et kaitseseisukord peab kindlas seaduslikus korras välja kuulutatama, mis-suguse olukorra kohta leiame näpunäiteid endistes Vene seadustes, mis ära näitavad, mis-sugused õigused kodanikkudel kitsendatakse. Ka meie põhiseaduse § 60-da p. 5-es ütleb, et kaitseseisukorra väljakuulutamine kuulub Vabavabriigi Valitsuse kompetentsi. Järelikult on meie põhiseaduse § 26 aga üles seadnud tingimise, et sellekohast kaitse- või sõjaseisukorda võib välja kuulutada kindla tähtaja peale. Meie Eesti riigi algusest pihta, see tähendab 1918. aastast, kuulutati ajutise valitsuse poolt välja sõjaseisukord. Tolleaegsete maksvate seaduste järgi ei olnud ette nähtud, et kaitse- või sõjaseisukord oleks kuulutatud kindla tähtaja peale, vaid kerkib see nõudmine üles alles siis, kui meie põhiseadus maksma hakkab, see tähendab 1920. aastal. Kuid 1920. a. ei täidetud seda. Selles mõttes ongi määratud kindel tähtaeg kaitseseisukorra vältuse kohta. Nii on see kestnud kuni viimase ajani. Enne 1. detsembril 1924. a. oli ta suuremalt osalt meie vabariigis ära kaotatud, välja arvatud piiriäärsed maad ja Tallinna linn. 1. detsembril 1924. a. kinnitas Riigikogu kaitseseisukorra üle terve maa, kuid siis ei määratud, kas ettevaatamatuse või juhuse puhul kaitseseisukorra kestuse kohta kindlat tähtaega. See kaitseseisukord on kestnud kuni läinud aasta suveni, mil Vabariigi Valitsus selle suuremas jaos vabariigi osades ära kaotanud. Selle kohta tegi valitsus 18. juunil 1. a. otsuse ja kuulutati välja „Riigi Teatajas“ nr. 54 — 1926. a. Nüüd on Vabariigi Valitsus leidnud, et on tarvilik, nagu seda põhiseadus nõuab, teatud tähtaeg kindlaks määrata. Tähtajaks on Vabariigi Valitsuse 17. novembri 1926. a. otsuse järgi määratud 1. jaanuar 1928. a.

See on selle asja vormilise külje kohta, kuid ka sisulisest küljest oli see küsimus riigikaitse komisjonis arutamisel. Komisjon omalt poolt leidis, et Vabariigi Valitsuse poolt ettepanud termin ei ole liig kauge, ja esitab Riigikogule kinnitamiseks komisjoni enamuse poolt kinnitatud esitise. Ma loeksin selle ette: „Riigikogu otsustab: Kinnitada Vabariigi Valitsuse 17. novembri 1926. a. otsus („R. T.“ nr. 89 — 1926. a.) kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) maks-vuse tähtaja määramise kohta kuni 1. jaanuar. 1928. a. nendes vabariigi osades, mis ette nähtud Vabariigi Valitsuse määruses kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) kohta 18. juunist 1926. a. („R. T.“ nr. 54 — 1926. a.)“

Mis puutub terminoloogiasse kaitse- ja sõjaseisukorra kohta, siis on katsutud siin kooskõlastada terminoloogiat kahe seaduse alusel. Esiteks, meie põhiseadus ei näe ette

sõjaseisukorda, vaid⁶ kaitseseisukorda. Aga praegumaksvates Vene seadustes tuleb ette kolm iseäralikku seisukorda: iseäralik valvekord, sõjaseisukord ja piiramisseisukord, mis sõjaajal kindlustes maksma pannakse. Meil on siiski maksev olnud sõjaseisukord, ja et selge oleks, missugune seisukord on meil tõesti maksev, siis on klambrites ära tähendatud — sõjaseisukord. Teen ettepaneku, käesolev esitis kinnitada.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Käesoleval korral on tegemist väga tähtsa ja suurelatusliku küsimusega. Selle küsimuse otsustamisel on Riigikogu üksikord juba põhiseaduse vastu eksinud, nagu Riigikohus näidanud oma otsuses. Selle tõttu oleks eriti tähtis seda küsimust enne lõpliku otsustamist kaaluda juriidilisest küljest.

Esiteks tuleb kaaluda küsimust, kas Riigikogu võib sõja- või kaitseseisukorra kinnitamist otsustada esitise korras, või tuleb selleks valitsusel esineda seaduseelnõuga. Peale selle on aga veel palju muid juriidilisi küsimusi, mis esitise teksti puudutavad ja sellepärast arvan, et oleks otstarbekohane, kui käesolev esitis antaks üldkomisjoni tema kaalumiseks juriidilisest küljest. Teen ettepaneku, anda käesolev esitis üldkomisjoni.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Tingimata tuleb sisuliselt õigena võtta komisjoni seisukohta, mis aruandja juba ette kandis. Arvan aga, et ei ole ülearune, kui tähelepanu selle peale pöörame, et sellel alal on valitsuse tegevuses mitmesugune praksis olnud, kui konstateerida, et kohtu arvamine selles väljasaatmise küsimuses läheb siseministeeriumi arvamisega märgatavalt lahku. See on seletatav sellega, et „poloshenie tshres-võtshainoi ohranõi“, mis Vene ajal seadustega maksma pandi, kaotati ära, sai ära kaotatud ka „administrativnaja ssõlka“, mis oli ühenduses politsei järelvalvega. See väljasaatmine, mis tänapäeval ja meie praeguste maksvate seaduste järgi õigustatud selle seaduse piirides, see on sõjaseisukorra põhjal väljasaatmine, mitte aga administratiivne väljasaatmine. Näeme, et ka käesolevas esitises on nimetatud kaitseseisukord sõjaseisukorra kõrval, ja teame ka, et selle tõttu on tekkinud mitte ainult arusaamatusi, mis toonud väga palju kohtuotsuseid, vaid selle põhjal on tingimata tekkinud ka mõned valitsuse ebaõiged sammud. Sest sõjaseisukorra järgi ei ole lubatud teatud isikule öelda — mina heidan seda ja seda ette, vaid sõjaseisukorra järgi ütleb siseminister — see mees mulle ei meeldi, mina ei taha, et tema siin elab ja soovin, et ta kuskile mujale läheks.

Siseminister ei tohi näiteks öelda, et ta etteheiteid teeb kellelegi sellepärast, et ta riigivastane on. Kui siseminister seda teha tohiks, siis kahtlemata peab isikul ka võimalus olema end kaitsta. Kui sarnast võimalust ei ole, ei tohi ka etteheiteid teha. Mina seletan kõike seda selleks, et soovi avaldada, et valitsus välja töötaks kaitseseisukorra seaduse, mis meil seni olnud arusaamatused kõrvaldaks ja lõpetaks ükskord arusaamatused, mis tekitanud nagu väikese sõja viimaste aastate kestel Riigikohtu ja siseministri vahel. Suurte diskretsioonäärsete õiguste suhtes ei peaks olema niisugune tume olukord.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil on siin tegemist asjaga, mis esimest korda Riigikogus korra mõttes määrata. (A. Anderkopp, tõe: Ei ole, teine kord!) Siin on aga meil viimastel päevadel olnud küsimus selgitamisel, nii kodukorra komisjonis kui vanematekogus, mille juures arvamised lahku lähevad, kas vastavad asjad peavad esitise korras või seaduste lugemise ja vastuvõtmise korras Riigikogus vastu võetama ja arutatama. Mulle tundub, et ka käesolev küsimus väärib seda otsustamist, kas asja esitise korras või seaduseelnõude korras käsitada. Kui peaks vastu võetama rkl. Jõeääre ettepanek, siis ma avaldaksin soovi, et üldkomisjon peaks ka kodukorra komisjoni arvamise selles asjas ära kuulama, kuidas Riigikogu peaks seda küsimust otsustama. (A. Anderkopp, tõe: Riigikogu võib oma otsusega palju rohkem interpreteerida kui vanematekogul!) See on väga õige, härra Anderkopp, aga see otsustamine sünnib väga kiirelt ja minu teada ei ole kõik Riigikogu liikmed selles küsimuses ette valmistatud. Et see asi aga just niisugune oleks, et teda tingimata peaks otsustatama ilma ettevalmistuseta, seda ma ei usu, et Riigikogu liikmed seda arvavad. Kui aga rkl. Jõeääre ettepanek ei peaks vastuvõetav olema neil motiividel, mis eelkõnelejad ette kandsid, siis oleks tarvilik küsimus otsekohe Riigikogu poolt kodukorra komisjoni anda, ja ma teen niisuguse ettepaneku selleks juhtumiseks, kui ei peaks küsimus antama üldkomisjonile.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, anda sõjaseisukorra maksvuse tähtsaja kinnitamise küsimus üldkomisjonile.

Sõjaminister **J. Soots**: Austatud Riigikogu liikmed! Ma vaidlen niihästi rkl. Jõeääre, kui ka rkl. Virma ettepanekute vastu, nimelt sellepärast, et Riigikogu ise on selles küsimuses pretsedendi loonud, nimelt 1. detsembril 1924. aastal. Siis tema kuulutas välja sõja-

seisukorra — kaitseseisukorra — mitte 3 lugemisel seadusega, vaid lihtotsusega. See otsus on olnud revideerimisel Riigikohtus. Riigikohtus on leidnud, et sel otsusel on tõesti üks puudus ja nimelt see, et seal pole termin ära tähendatud. Muid puudusi pole aga Riigikohtus leidnud. Tuleb oletada, et Riigikohtus on tõlgitsenud, et sõjaseisukord tuleb kinnitada Riigikogu liht-otsusega, nagu on sündinud see 1924. a. Kui loote uue pretsedendi, siis ei tea, kas Riigikohtus seda õigeks peab. Kui Riigikohtus on juba asunud teatud seisukohale, ja kui nüüd Riigikogu seda muudab, kuidas seda siis seletada?

Mis puutub härra Hasselblatt'i arvamisse, et siin võivad arusaamatused tekkida, siis näib mulle, et need tekkida ei või. Kui Vene seaduse järgi oli õieti 4 kaitseseisukorda, see tähendab piiramise-, sõja-, erakorraline- ja kõvendatud valve seisukord, siis meie põhi-seadus on ette näinud üheainsa kaitseseisukorra. Et aga meil nende seisukordade kohta Eesti seadusi ei ole, vaid endisi Vene seadusi tuleb käsitada, siis oleme käsitanud seadust niiviisi, et on juurde märgitud, missugust seisukorda meie mõtleme. Niihästi 1. detsembril, kui praegu, on juurde märgitud sõjaseisukord. Tähendab, tuleb käsitada ainult neid seadusi, mis käsitavad sõjaseisukorda ja mitte teisi seadusi, mis teisi seisukordi käsitavad. Muidugi, iga seaduse mõni paragrahv võib vaieldav olla, siseministerium võib ühte seisukohta käsitada ja Riigikohtul võib teine seisukoht olla. Kui teie uued seadused loote, kas need siis ei ole vaieldavad, ja kas nende käsitamise ei selgu aegamööda pretsedentide loomisega. Ma ütlen, praegusel silmapilgul, kuigi meil uut seadust tarvis on, seda siiski nõnda ruttu ei saa ja ei või lahtiseks jätta sõjaseisukorda. Niisugust seadust ruttu välja töötada ei saa. Mina arvan, meil ei või kaitseseisukorra termini määramist siduda uue seaduse väljatöötamisega.

K. Virma (stp): Ma julgen Riigikogule meelde tuletada, et kui teatud esitis 1. detsembril 1924. a. vastu võeti, siis meeles olla küll vist niisuguseks ei saanud pidada, mida rahuliseks võiks nimetada. Ja sellepärast on täiesti arusaadav, et Riigikogu tol ajal niisuguse otsuse tegi. Aga kui nüüd võimalus on kaaluda, siis arvan, et Riigikogu seda peaks tegema.

Teisest küljest, kui Riigikohtus seda küsimust arutas, ei tarvitsenud ta sugugi arutada, kas oli Riigikogul otstarbekohane oma otsuseid teha teatud korras, kas Riigikogu on oma otsused teinud esitiste või seaduseelnõude korras. Sellepärast Riigikohtus neid küsimusi üldse ei tarvitseks puudutada, ja kui Riigikohtus

asjas siiski ühe puuduse leidis, siis ei tähenda see seda, et Riigikohus peaks kõik puudused üles otsima. Nii et need väited ei eita tarvidust, et kodukorra komisjon peaks põhjalikult selle küsimuse läbi arutama. Teen kirjaliku ettepaneku seks juhtumiseks, kui rkl. Jõeääre ettepanek vastuvõtmist ei leia, anda käesolev esitis kodukorra komisjoni.

V. Hasselblatt (sks): Ma tahaksin siseministriga loota, et selle esitise vastuvõtmisega ei loodaks võimalusi arusaamatusteks. Tahaksin siiski konstateerida, et mõne aasta jooksul valitses meil arvamine, et administratiiv väljasaatmine on seadusepärane, kuna aga praeguste seaduste järgi meil teada on, et administratiiv väljasaatmine seadusepärane ei ole, mille tõttu siis ka arusaamatused tekkida võivad. Mina ei ole selle esitise vastu kunagi rääkinud, ümberpöörduvalt, olen selle vastuvõtmise tarvidust alati rõhutanud. Administratiivset väljasaatmist tarvitati, ja seda tehti seaduse vastaselt. Vahe sõjapiirkonnast väljasaatmise ja administratiiv väljasaatmise vahel on väga suur, esimesel juhtumisel lihtsalt keelatakse sõjapiirkonnas elada — see on kõik, — kuna teisel juhtumisel mitte ainult ei kirjutata ette, kuhu nimelt väljasaadetud isik peab elama asuma, vaid seatakse ka tema üle avalik — glassnõi nadsor, — politsei järevalve. Kaitseseisukorra seaduse tarvidusest räägitakse ammu, mina juhtisin tema tarviduse peale tähelepanu näiteks juba riigikaitse seaduse arutamise puhul.

Sõjaminister J. Soots: Härra Hasselblatt ei seletanud asja täpselt. Minu teada ei ole Riigikohus väielnud selle administratiiv väljasaatmise õiguse vastu. Ta on väielnud vaid väljasaatmise korra vastu või õigemini on nõudnud väljasaatmise motiivide protokolleerimist. Siseministeerium on asunud seisukohale, et ta võib väljasaatmist korraldada liht-otsusega, ilma motiivideta. Riigikohus on aga nõudnud, et peavad ära näidatud olema motiivid. Iseenesest ei ole Riigikohus aga väljasaatmise õigust eitanud, ta on nõudnud ainult motiive.

A. Anderkopp (tõer): Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva päevakorra-punkti juures on üksikute Riigikogu liikmete poolt üles tõstetud küsimus arutamise korra kohta, nimelt, kas Riigikogu kaitseseisukorra maksuse tähtaega iseenesest kinnitama peab, nagu seaduseelnõu, see tähendab, teda arutama kolmel lugemisel, või võib ta seda teha ühel lugemisel lihtsa otsusega. Paistab, et siin vist kahte arusaamist olla ei saa. Ja kui ma ka see olin, kes esimesel detsembril 1924. aastal ette-

paneku tegi, kaitseseisukorda kinnitada, mis ka Riigikogu poolt vastu võeti ühel lugemisel liht-otsusega, siis olid selleks motiivid, mis ka praegu mõõduandvad peaksid olema.

Milles seisab siis vahe? Mis on enesest seaduseelnõu? Seaduseelnõu on kava, kus Riigikogul võimalus on esitatud eelnõu kuidagi muuta. Käesoleval korral ei ole Riigikogul seda võimalust. Siin võib Riigikogu lihtsalt öelda, kas „ei“ või „jah“. Kui see nii on, siis ei ole mingisugust tarvidust siin kolme lugemist ette võtta, sest vastus saadakse ka ühe korraga kätte. Sellepärast paistab, et see kord, mida mööda Riigikogu seni käinud on, niisugune on, mida ka siin võib käsitada, ja sellepärast tarvidus ära langeb korraküsimust kaalumisele võtta.

A. Jõeäär (stp), kohalt: Palun sõna.

Juhataja **R. Penno:** Minu teada on ettepaneku kohta kaks kõnelejat „poolt“ ja kaks „vastu“ rääkinud.

A. Jõeäär (stp), kohalt: Palun sõna ettepaneku kohta — komisjoni anda.

Juhataja **R. Penno:** Sõna on rkl. Jõeäärel ettepaneku kaitseks.

A. Jõeäär (stp): Ma tegin ettepaneku, see esitis üldkomisjoni anda, mitte ainult selle küsimuse kaalumiseks, kas seda on võimalik esitise korras kinnitada või harilikus korras kolmel lugemisel arutada, vaid ütlesin, et käesolev esitis puudutab juriidilisi küsimusi, mida peaks üldkomisjoni kaalutama selleks, et käesolev esitis ja Riigikogu otsus oma vormi poolest vastaksid kõigile nõuetele, mis seaduses on üles seatud. Ma lubaksin endale paar lõiget tsiteerida Riigikohtu otsusest, mis kaitseseisukorra kinnitamise küsimust käsitavad. Sellest Riigikohtu otsusest on näha muuseas, et vastolud on isegi Riigikogu ja valitsuse terminoloogias, missuguseid nimetusi tarvitada — kas erakordne valveseisukord, kaitseseisukord või sõjaseisukord. Peale selle on määrata jäetud eriseadused, mille põhjal või piirides kaitseseisukord maksma hakkab.

Käesoleval korral ei ole tähtis, kas küsimus nädal varem või hiljem otsustatakse ja kuna üldkomisjoni võimalik on selgust muretseda, siis minu arvates asja enese huvides peaks olema täiesti vastuvõetav ettepanek — see küsimus komisjoni anda, seda enam, et ka selles Vabariigi Valitsuse otsuses, mis täna kinnitada tahetakse, ära määrata on jäetud eriseadused, mille põhjal ja piirides kaitseseisukord maksma hakkab, see on, missugune erakordne seisukord on välja kuulutatud.

Vabariigi Valitsuse otsuses, mis „Riigi Teatajas“ avaldatud ja mis täna kinnitada tahetakse, on ainult öeldud, et 1. detsembri 1924. a. otsuse põhjal välja kuulutatud on sõjaseisukord ja seda tahetakse kinnitada. Siin on sarnaseid küsimusi, kus selgust vaja muretseda, ja mina ei leia põhjust, mispärast seda selgust ei taheta saada.

Juhataja R. Penno: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: On päris selge, nagu härra Anderkopp tähendas, et siin on tegemist esitiseaga, aga mitte seaduseelnõuga, seda võib järeltada meie põhiseaduse terminoloogiast. Põhiseaduse § 60. p. 5-as räägitakse, et Riigikogu kinnitab kaitseseisukorra. Nagu härra Anderkopp õieti tähendas, ütleb Riigikogu kas „ei“ või „jah“. (O. Gustavson, stp: Riigikogu kinnitab ka eelarve, aga kolmel lugemisel.) Põhiseaduse § 52-es, kus räägitakse eelarvest, on öeldud, et Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarved, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel. (O. Gustavson, stp: Võtke eelarve-seadus, vaadake mis seal on!) Meie peame kõigepealt silmas pidama, mis põhiseadus räägib. (K. Virma, stp: Kumb siis kangem on, kas „määrab“ või „kinnitab“?) Vahe on see, et kui määratakse kinnitamisele, siis peab valmis olema resolutsioon. (K. Virma, stp: Härra aruandja, aga kuidas välislepingutega on?) Välislepingute asjas ei ole põhiseaduses öeldud, et Riigikogu kinnitab, vaid on öeldud, et määrab kindlaks muid asju põhiseaduse alusel. See oleks välislepingute kohta.

Edasi tahan öelda härra Jõeääre ettepaneku kohta, anda esitis üldkomisjoni, et selgitada, missugune veneaegsetest seadustest niisuguse korra juures maksev on. Mina juba seletasin, mispärast meil on kaks sõna tarvitusele võetud, kaitseseisukord ja sõjaseisukord. Kaitseseisukord on tarvitusele võetud sellepärast, et meie põhiseaduses ei ole midagi öeldud sõjaseisukorrast, vaid põhiseaduse § 60 räägib kaitseseisukorrast.

Nendest alustest välja minnes ei saa meie ignoreerida kaitseseisukorda, ja selguse mõttes tuleks sisse võtta sõna „sõjaseisukord“. 1924. a. otsusega on sõnad vastu võetud ümberpööratud järjekorras, enne on võetud sõjaseisukord ja siis klambrites kaitseseisukord. Nii et kuigi meie esitise üldkomisjoni annaksime, siis ei saa meie ometi neid asju selle küsimuse juures arutada, millest rkl. Jõeäär rääkis. (K. Virma, stp: Miks ei saa?) Sellepärast, et esitis jääb ikkagi

esitiseks ja olukord jääb endiseks. (A. Jõeäär, stp: Üldkomisjon võib teksti muuta omalt poolt.) Teksti võib muuta ainult selles mõttes, kas tõmbame ühe sõna maha või jätame kaks sõna. Meie võime rääkida mitu päeva, aga muutmisel käesoleva esitise juures mingisuguseid tagajärgi ei ole. (Chr. Kaarna, tõer: Komisjoni raha saab ka!) See on kõrvaline asi käesoleva küsimuse otsustamisel.

Mis puutub rkl. Virma motiividesse, nagu oleks juba sellepärast esitis tarvis kodukorra komisjoni anda, et Riigikogu liikmed ei ole ette valmistatud, siis see ei saa kuidagi tõsiseks aluseks olla. Esitis on Riigikogu liikmetele kätte antud juba enne jõulu, tähendab, juba kaks, kolm kuud, ja kui Riigikogu liikmed ei ole sellega seniajani suutnud tutvuneda, siis sellepärast ei pruugi veel teha kolme lugemist igasuguste ettepanekutega.

Juhataja R. Penno: Faktiliseks märkuks on sõna rkl. Virma'l.

K. Virma (stp): Aruandja ütles, et välislepingute kohta põhiseaduses kindlasti ära öeldud ei ole, mis nendega teha tuleb. Põhiseaduse § 60. p. 3 käib järgmiselt: „Teeb Eesti vabariigi nimel lepinguid võõraste riikidega ja esitab need Riigikogule kinnitamiseks“. (O. Gustavson, stp: Kuidas seda tehakse!) Välislepingute kinnitamine sünnib kolme lugemise korras.

Juhataja R. Penno: On tehtud järgmised ettepanekud: Kõigepealt on tehtud ettepanek korra kohta rkl. Jõeärelt: „Panen ette, kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) maksuse tähtaja kinnitamise küsimus — riigikaitse komisjoni esitis — anda läbivaatamiseks üldkomisjoni“.

Rkl. Virma'lt on ettepanek juhtumiseks, kui rkl. Jõeääre ettepanekut vastu ei võeta: „Teen ettepaneku, kaitseseisukorra maksuse tähtaja kinnitamise esitis anda kodukorra komisjoni“.

Kõigepealt kavatsen hääletada need ettepanekud ja siis, kui need peaks tagasi lükatama, tuleb hääletamisele riigikaitse komisjoni esitis. Panen hääletamisele rkl. Jõeääre ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Virma ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb riigikaitse komisjoni esitis.

Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (stp): Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm hääletab selle seaduseelnõu vastu sellepärast, et meie ei pea seda nüüd, kus elu harilikult rööbastes voolab, enam tarvilikuks, sest nüüsgused seadused oleksid ainult takistuseks rahva elule. Rahva üle ei valitseta erakorraliste seadustega, vaid valitsetakse ta üle korda hoides kodanikutundega, mida saadakse kätte nende abinõudega, mis tabavad rahva tahtmist, tema elunõudeid ja sotsiaalolude parandamisega, nii et inimesed võiksid ennast tunda kodanikkudena, kellel peale kohustuste ka teatud õigused on.

Juhataja R. Penno: Asun riigikaitse komisjoni esitise hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on riigikaitse komisjoni esitis vastu võetud.

4. Väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II luge-misel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus.

Aruandja **J. Loosalu** (loeb):

Riigikogu poolt 8. veebruaril 1923. a. vastuvõetud väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 27 — 1923. a. ja nr. 67 — 1924. a.) § 19. p. e tunnustatakse maksusetaks ja § 16 ning § 20. punktid d ja f muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 16. Hindamise peakomitee moodustavad rahaministri juhatusel:

siseminister või tema abi,
põllutöominister või tema abi,
rahaministri abi,
otsekoheste maksude peavalitsuse juhataja, kinnisvarade hindamise ameti juhataja, siseministeeriumi administratiiv-osakonna direktor,
maakorralduse peavalitsuse juhataja, metsade peavalitsuse juhataja ja kaks maavaldajat Eesti põllumeeste keskseksi ja kaks maavaldajat asunikude ja riigirentnikkude liidu nimetamisel.

Peale selle võtavad osa nõuandva häälega maakonnavalitsuste esitajad asjade arutamisel, mis nende maakonda puutuvad.

Märkus. Rahaministri äraolekul täidab juhataja kohuseid siseminister.

Juhataja R. Penno: Sõna on rkl. Loosalul.

J. Loosalu (as): Vahepeal on selgunud, et siin tulevad teha puht redaktsioonilised parandused. Teen nimelt ettepaneku, seaduseelnõu sissejuhatav osa vastu võtta järgmiselt: „Riigikogu poolt 8. veebruaril 1923. a. vastuvõetud ja 13. mail 1924. a. täiendatud väljaspool linnu ja aleveid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 27 — 1923. a. ja nr. 67 — 1924. a.) § 19. p. e tunnustatakse maksusetuks ja § 16, § 19. p. d ning § 20. punktid d ja f muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:“

Teiseks on vahepeal põllutöoministeeriumis ümbernimetuse tõttu kaotatud maakorralduse peavalitsuse ja metsade peavalitsuse juhatajad. Teen ettepaneku, „maakorralduse peavalitsuse juhataja“ ja „metsade peavalitsuse juhataja“ asemele võtta „riigimaadevalitsuse direktor“, „metsadevalitsuse direktor“.

Juhataja R. Penno: Aruandja on redaktsiooniliste parandustega ühinenud, sellepärast nad eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu sissejuhatav osa ja § 16 ühes redaktsiooniliste parandustega vastu võetud.

Aruandja **J. Loosalu** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega § 19. p. d., § 20. p. d ja § 20. p. f.

§ 19. p. d. Kaebuste otsustamine, mis maakonna hindamise komiteede poolt toimetatud üksikute kinnisvarade hindamise kohta sisse antakse, samuti asjade otsustamine, milles maakonna vanem hindaja kontrolör maakonna hindamise komitee koosolekul eriarvamisele on jäänud.

Märkus. Maakonna komitee hindamise toimetamise kohta võivad kinnisvarade valdajad kaebusi tõsta hindamise peakomitee ees ühe kuu jooksul peale kirjaliku teadaande kättesaamist hindamise tööde tagajärgede kohta.

§ 20. p. d. Valla hindamiskomisjonide poolt kokkuseatud maade ja metsade liikidesse jaotamise kavade, hoonete hindamise tagajärgede ja muude nende poolt kogutud hindamisanndmete läbivaatamine tarbekorral parandamine ja kinnitamine.

Märkus. Enne selle seaduse maksmapanemist läbivaadatud ja heakskiidetud hindamise andmed, mis esitamisele kuulusid hindamise peakomiteele, loetakse kinnitatuks selle seaduse maksmapanemiseiga.

§ 20. p. f. Palvete ja valla hindamiskomisjoni toimetamise peale esitatud kaebuste vastuvõtmine, läbivaatamine ja otsustamine.

Märkus 1. Valla hindamiskomisjonide hindamise toimetamise kohta võivad kinnisvarade valdajad kaebusi tõsta maakonna hindamiskomitee ees kahe nädala jooksul peale kirjaliku teadaande kättesaamise hindamise tööde tagajärgede kohta.

Märkus 2. Maakonna hindamise komitee poolt tehtud otsus tuleb kinnisvara valdajale kirjalikult teatada.

5. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja **M. Laarman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus.

Aruandja **M. Laarman** (loeb):

I.

Ajutise Maanõukogu poolt 5. veebruaril 1919. a. vastuvõetud riigikontrolli ajutise seaduse § 2. täiendatakse märkusega järgmiselt:

§ 2. Märkus. Sõjaministeeriumile maa-kuulamise ja teadetekogumise otstarbeks määratud krediidi tarvitamine ei kuulu üldise aruandmise korra alla.

Nende summade tarvitamise aruande vaatab läbi selleks Vabariigi Valitsuse poolt määratud erikomisjon ja kinnitab Vabariigi Valitsus, kes ka nende summade aruandmise korra kindlaks määrab.

Tarbekorral võib Vabariigi Valitsus nende summade tarvitamise aruande läbivaatamise panna ka üksiku Vabariigi Valitsuse liikme peale.

Variant: Viimane lõige välja jätta.

A. Jõeäär (stp): Teen ettepaneku, § 2. teine lõige võtta järgmiselt: „Nende summade tarvitamise aruande vaatab läbi selleks Vabariigi Valitsuse poolt määratud erikomisjon, riigikontrolöri ja Riigikogu riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmisel, — ning kinnitab Vabariigi Valitsus, kes ka nende summade aruandmise korra kindlaks määrab“. See ettepanek läheb komisjoni ettepanekust sellepoolest lahku, et siin on ette nähtud ka riigikontrolöri ja riigi majapidamise aruande komisjoni esitajate osavõtmine. Põhjendused olen ma juba I lugemisel ette toonud, neid kordama hakata oleks

asjata. Ma arvan, täiesti selge peaks olema, et neil inimestel, kelle osavõtmisest siin jutt on, peaks olema Riigikogu usaldus, ja karta, et riigi majapidamise aruande komisjon oma seast valiks sarnased liikmed, keda usaldada ei võiks, ei oleks põhjust, sest kõik rühmad on ju seal proportsionaalselt esitatud. Riigikontrolöri osavõtt on seda enam tarvilik, ja ma usun, et ei ole mingit põhjust riigikontrolöri selles kahtlustada, et tema võiks mingisuguseid teateid mõnele välisriigile edasi anda.

Sõjaminister **J. Soots**: Vabariigi Valitsuse nimel vaidlen rkl. Jõeääre poolt tehtud paranduse vastu. Siin ei ole usaldusküsimusega tegemist, vaid süsteemiga, ja niisuguseid summasid võib kasutada ainult teatud süsteemi juures. Aga kui süsteemi ei ole, siis neid kasutada ei saa.

A. Jõeäär (stp): Ma arvan, see süsteemi ei muuda, kui riigikontrolör kontroleerimisest osa võtab.

Korra kohta teen ettepaneku, lahus hääletada riigikontrolöri ja Riigikogu riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmise küsimused.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Jõeäärelt on ettepanek: „Panen ette, § 2. teine lõige järgmiselt vastu võtta: Nende summade tarvitamise aruande vaatab läbi selleks Vabariigi Valitsuse poolt määratud erikomisjon, riigikontrolöri ja Riigikogu riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmisel, — ning kinnitab Vabariigi Valitsus, kes ka nende summade aruandmise korra kindlaks määrab“. Nii et siin on vahel võetud: „riigikontrolöri ja Riigikogu riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmisel“, mille kohta rkl. Jõeäär on ettepaneku teinud, lahus hääletada riigikontrolöri osavõtmise küsimust ja Riigikogu riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmise küsimust.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **M. Laarman**: Rkl. Jõeääre ettepanekuga komisjoni nimel ühineda ei saa. Seal oli enamuse teisel arvamusel ja võeti seadus vastu niisugusel kujul, nagu ta esitatud on. Oli küll kõnet sellest, et erikomisjon, kes teatava aruande läbi vaatab, võiks suurem olla, aga teiselt poolt toodi ette, et see otstarbekohane ei ole, sest siin on tegemist niisuguse asjaoluga, mis tingib, et komisjon liig laialdane ei oleks.

Peale selle tähendan, et meil teine samaladiline seadus, nagu käesolev, on vastu

võetud 23. septembril 1921. aastal kaitsepolitsei ülevõlpidamiseks määratud krediitide aruande korra kohta. Selles seaduses on öeldud: „Kaitsepolitsei aruande vaatab läbi Vabariigi Valitsuse poolt määratud 3-liikmeline komisjon ja kinnitab Vabariigi Valitsus.“ Peale selle pean tähendama, et riigikontrolör, kes koosolekul viibis, selles umbusalduse avaldamist ei näinud, et ta aruande läbi vaatamisest osa ei võta. Ka komisjoni liikmed sellest nii aru ei saanud, et see oleks umbusalduse avaldamine, või nagu härra Jõeäär tähendas, nagu oleks riigikontrolli esitaja — riigikontrolör — selle läbi poliitiliselt kahtlane. Niisugust järeldust ei saa kuidagi teha. (K. Virma, stp: Miks ei saa!) Siis on see väga omapärane, kui keegi mingisuguse loogika alusel niisuguse järelduse juurde jõuda tahab. Tähtsana veel kord, et ettepanekud sel kujul, nagu rkl. Jõeäär need esitas, olid komisjonis arutamisel, kuid seal nad pooldamist ei leidnud.

Teen ettepaneku, § 2. märkuse teine osa ja üldse kogu märkus vastu võtta nii, nagu esitatud komisjoni poolt.

Juhataja R. Penno: Asun hääletamisele. Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Jõeääre parandus-ettepaneku osa, mis käsitleb riigikontrolöri osavõtmist. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on vastu. (Hüüded: Ära luge da!) Nõutakse hääle äralumist. (Hääletatakse, loetakse hääli.) (K. Virma, stp: Kes on selle poolt, et kontroll on dekoratsioon? — Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Väga teravmeelne!) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu — 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (O. Gustavson, stp: Palun sedelitega hääletamist! — Chr. Kaarna, tõe: See on ajaviitmine! — O. Gustavson, stp: Terve see seaduse arutamine on ajaviitmine, härra Kaarna! — Chr. Kaarna, tõe: Ei ole!) Nõutakse sedelitega hääletamist — palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 34 häält, vastu — 36 häält, erapooletuid 2, nii on ettepanek selles osas tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb ettepaneku teine osa, riigi majapidamise aruande komisjoni poolt valitud esitaja osavõtmise kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepaneku see osa tagasi lükatud, ja loomulikult seega rkl. Jõeääre terve ettepanek.

Hääletamisele tuleb viimane lõige eraldi. Siin on komisjoni poolt ettepanek, viimane lõige vastu võtta ja variant — viimane lõige välja jätta. Viimane lõige kõlab järgmiselt: „Tarbekorral võib Vabariigi Valitsus nende

summade tarvitamise aruande läbivaatamise panna ka üksiku Vabariigi Valitsuse liikme peale.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see osa vastu võetud. (Hüüded: Palume hääled ära luge da!) Nõutakse hääle lugemist. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 34 häält, vastu — 29, seega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele I osa. (Hääletatakse.)

Nähtava enamusega on I osa vastu võetud.

Aruandja **M. Laarman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu II osa.

II.

Käesolevas seaduses ettenähtud korra järele vaadatakse läbi ja kinnitatakse ka seni läbi vaatamata aruanded.

6. Mäeseadus — II luge- misel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär** (loeb): § 33. Ühele mäetöösturile võib anda mäetööstuse sisseseadmiseks kontsessiooni kuni 2.000 hektarilise pinnalatuseni. Üksikute juhtumistel on Vabariigi Valitsusel õigus sellest ülemäärast suuremaid kontsessioone anda, kui mõjuvad põhjused seda nõuavad.

Juhataja R. Penno: Sõna on rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Teen ettepaneku, § 33. välja jätta lõpulause: „Üksikute juhtumistel on Vabariigi Valitsusel õigus sellest ülemäärast suuremaid kontsessioone anda, kui mõjuvad põhjused seda nõuavad.“ Teen selle ettepaneku selle tõttu, et seaduses on küllalt suur ülemäär — kaks tuhat ha — ette nähtud, mis võimaldab igasuguseid meil leiduvaid maapõue varandusi ekspluateerida.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Jõeääre ettepanekuga mina päri olla ei saa. Kontsessioonide andmisel tuleb silmas pidada, et õliajamist võimalik oleks sarnases ulatuses ette võtta, et saavutatud õlihulk suudaks rahvusvahelisel õliturul tähelepanu leida. 2.000-hektaariline maa-ala aga nii laialdast õlisaaki ei võimalda.

Juhataja R. Penno: Aruandja lõp sõna ei tarvita. Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, välja jätta viimane lause: „Üksikute juhtumistel on Vabariigi Valitsusel õigus sellest ülemäärast suuremaid kontsessioone anda, kui mõjuvad põhjused seda nõuavad.“

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun § 33. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33 vastuvõetud.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

§ 34. Kontsessioonileping mäetöösturiga sõlmitakse, kas piiratud või piiramata aja peale; viimasel juhtumisel kuni kontsessioneeritud mineraalvara täieliku väljakaevamiseni kontsessiooni maa-alal.

Juhataja **R. Penno**: Sõna on rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, § 34 vastu võtta järgmiselt: „Lepingu kestuse aeg ei või pikem olla kui 50 aastat. Selles piiris kontsessiooni kestuseaja lähem äramääramine igal üksikul juhtumisel sünnib, silmas pidades kasutatavat ainet ja tema hulka ning ettevõtja poolt ettevõttesse mahutatava kapitali suurust.

Kontsessioonäiril on eesõigus teiste kontsessiooni tahtjate ees peale kontsessiooni aja lõppu sellesama kontsessiooni ala või tema üksikute jagude peale uut lepingut uueks kontsessiooni ajaks sõlmida neilsamadel tingimistel, mis teiste kontsessiooni-tahtjate poolt pakutud.“ See redaktsioon on täpselt sama, mis Vabariigi Valitsus esitas teisele Riigikogule, ja alles kolmanda Riigikogu ajal töösturite pealekäämisel on valitsus oma seisukohta muutnud ja leidnud võimaliku olevat anda kontsessiooni määramata aja peale. See kontsessiooni andmine määramata aja peale pole just tööstuse ja riigi huvides soovitatav, sest sarnasel korral üksikud ettevõtjad võivad maapõuevara väljakaevamist pikendada ja võtavad välja ainult selle määra, mis Vabariigi Valitsusega sõlmitud kontsessiooni lepingu aastase alammäära on ette nähtud. See mõjuks produktsiooni peale halvasti. Võib olla, kui Riigikogu liikmed leiavad, et 50 aastat lühike aeg on, siis võiks juttu olla, et aega pikendada 75 aastani, kuna aga ilma tähtajata kontsessiooni andmine ei ole soovitatav, seda enam, et praegune ettepanek annab kontsessioonäridele eesõiguse sedasama kontsessiooni ala ka edaspidi oma kätte saada, kuid tal tuleb maksta ainult sama palju, kui teised kontsessiooni tahtjad selle maa-ala eest pakuvad. Selle ettepaneku peaks Riigikogu nii tööstuse kui riigi huvides vastu võtma, kuna aga ka kontsessioonärid selle juures ülearust kahju ei saa.

V. Hasselblatt (sks): Mäeseaduse eelnoü § 34. redaktsioon läks suure eduga üld-

komisjonis läbi, nimelt olid selle paragrahvi vastuvõtmise põhjused järgmised:

Töösturid on Vabariigi Valitsusele palve esitanud kontsessiooni lepingut anda piiramata tähtaja peale. Põhjused selleks on väga selged: 1) See eesõigus tähtaja piiramatuses asjus on peaaegu kõigisse teistesse lepingutesse sisse võetud. Ka on nende lepingute uuendamine eramajanduses raskustega seotud. Üks teine põhjus on siin veel: see uus majandus, mis tekkis põlevkivi alal, on siiski veel tuleviku asi. Näiteks saab kontsessioonäär 50 aasta peale kontsessiooni. Ei ole teada, mis aastast peale see temale alles tasu tooma hakkab, võib olla võib vahepeal leitud „Verflüssigung der Kohle“, temale kahjulikuks saada, ja kontsessioonäiril tuleb üle minna teisele alale. Lõpuks möödub ka tähtaeg, ja tööd on alles kõik tegemata. Üks kolmas külg on siin veel tähtis, kui silmas pidada seda, et see tööstus meil näiteks mõne põlevkivikaevanduse jäädavalt maksjätmise sihiga loob aktsiaseltsi. Kui nüüd tähtaeg piiratud on, siis tuleb küsida, kas jäävad need aktsiad siis likviidseks. Selge on, et kui 50 aasta peale antud kontsessioonil 30-dal aastal mitmesugused raskused ette tulevad, et see siis mõjub tuntuvalt ka aktsiate peale. Kui aga oleks tegemist niisuguste mineraalvaradega, millel turuhind kindel ja mille väljatootamine kindlal alusel sünnib, siis muidugi võiks nende mineraalvarade peale antud kontsessioonil paremad tagajärje d olla.

Meie juures on aga põlevkiviga asi teine. Sellepärast on § 34. täiesti vastuvõetav, missugune võeti selle paragrahvi asemele, mis varemalt suureks takistuseks oli kontsessiooni lepingu sõlmimiseks.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin paari sõnaga eelkõneleja väidetele vastu vaielda. Harilikult antakse mujal maapõuevarade kontsessioonid määramata aja peale, see tähendab, varade lõpuliku kasutamiseni. Seniste kogemuste järgi pean ütleva, et see on tõesti üks punkt, mis kontsessioonide andmise juures tõsiseid raskusi on sünnitanud, nimelt et meie senini kontsessioone ainult 50 aasta peale oleme andnud. Ühe tõsisema kontsessiooni nõutamisel, millega suuri lootusi seoti, oli üheks lahkiminekuks, millest kuidagi viisi üle ei saadud, nimelt see, kontsessiooni sooviti saada määramata aja peale. Kui paragrahvi rkl. Jõeääre poolt soovitatud kujul vastu võtame, siis on takistus käega katsutav. Seda enam, et põlevkivi kasutamine ala on, mis alles katsete ajajärgus. Võib olla, on kontsessioonärid alles 50 aasta

pärast oma õlivabrikuga oma võimise tipule välja jõudnud, ja nüüd tuleks kõik käest ära anda.

Ma kardan, et kui paragrahv sarnasel kujul vastu võetakse, siis võib see looduspõuevarade kasutamisel, mille peale tormi ei jõosta, tõsiselt takistuseks saada.

Juhataja **R. Penno**: Aruandja lõpuseõna ei tarvita. Rkl. Jõeärelt on järgmine ettepanek: panen ette, § 34. vastu võtta järgmiselt: „Lepingu kestuse aeg ei või pikem olla kui 50 aastat. Selles piiris kontsessiooni kestuse aja lähem äramääramine igal üksikul juhtumisel sünnib, silmas pidades kasutatavat ainet ja tema hulka ning ettevõtja poolt ettevõttesse mahutatava kapitali suurust.

Kontsessioonääril on eesõigus teiste kontsessiooni tahtjate ees peale kontsessiooni aja lõppu sellesama kontsessiooni ala või tema üksikute jagude peale uut lepingut uueks kontsessiooni ajaks sõlmida neilsamadel tingimistel, mis teiste kontsessiooni tahtjate poolt pakutud“. Komisjoni ettepanek on juba ette loetud. Asun rkl. Jõeäre ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 34. hääletamisele komisjoni redaktisioonis. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 34. vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 35—38.

§ 35. Lepingule lisatakse juurde plaan, mis kaubandus-tööstusministri poolt määratud ja „Riigi Teatajas“ kuulutatud masstaabis mäetöösturi poolt kolmes eksemplaris valmistatud ja millel mäetöösturile maapõuevarade kasutamiseks lubatud maa-ala pinna täielik iseloomustamine ja üksikute pinnaosade omanikud ja valdajad on tähendatud.

Ei ole võimalik lepingu allakirjutamise ajaks sarnast plaani valmistada, lisatakse lepingule juurde § 29. tähendatud kaart ja määratakse lepingus kindlaks tähtaeg, milleks mäetööstur plaani mäeosakonnale kinnitamiseks peab esitama. Tähtaeg määratakse arvesse võttes aastaega, maatüki suurust ja eeluurimiste raskust, kuid ei tohi ulatuda üle aasta, arvates lepingu allakirjutamise päevast.

§ 36. Mäetööstur on kohustatud hiljemalt 3 aasta jooksul, kuid igal tingimisel vähemalt kuu aega enne tööde algust mäeosakonnale kinnitamiseks esitama:

1) ehituste, kaevanduste ja muude mäetööde kavandatavate asukohtade plaanid ühes tarvilikkude seletustega;

2) tööstusasutuste ja ehituste plaanid ja läbilõiked kaubandus-tööstusministri poolt väljaantavas instruksioonis määratud mass-taabis.

Tööstuse laiendamise kavatsuse või ennetult kinnitatud kavade muutmise tarviduse korral tulevad uued kavad ja muutused samas korras kinnitamiseks esitada.

§ 37. Lepingus määratakse kindlaks aastane väljakaevatavate või ümbertöötavate saaduste alammäär, mille kindlakstegemine oleb lademete suurusest, lepingu kestvuse ajast ja kasutatava aine liigist.

§ 38. Lepingus peab olema ära tähendatud, mille pealt, kui palju ja missugustel tähtaegadel riik mäetöösturilt tasu saab riigi omanduse (maapõuevara) kasutamise õiguse eest. Niisugune tasumaks ei vabasta töösturit teistest avalikkudest maksudest, mis eratöösturid üldse maksma peavad. Lepingus võib maksuviivituse aeg lubatud olla, kusjuures ettevõtja võlgneva maksumonna pealt kaks protsenti kuus viivitusraha maksab; on ka see lõpulik maksutähtaeg mööda lastud, võtab mäeosakond võlgneva summa ühes viivitusrahaga tagatisest maha.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

§ 39. Maksukohustuste täitmise kindlustuseks riigi vastu võetakse mäetöösturilt kaubandus-tööstusministreeriumi poolt määratud kontsessioonipinnale võrdne tagatis. Kui mäetööstur tarvilikud tööd on sisse seadnud ja aastase saavutuse alammäära kätte saanud, võidakse temale tagatis tagasi anda.

Juhataja **R. Penno**: Sõna on rkl. Jõeärel.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, § 39. välja jätta lause: „Kui mäetööstur tarvilikud tööd on sisse seadnud ja aastase saavutuse alammäära kätte saanud, antakse temale tagatis tagasi“.

Põhjendan ettepanekut sellega, et eelmises paragrahvis, mis praegu Riigikogu poolt vastu võeti, on öeldud, et tagatis maksetakse sisse kindlustuseks, et ettevõtjad oma makse riigile tasuvad. Aga see tagatis võidakse temale tagasi anda, kui temal aastase saavutuse alammäär on kätte saadud. Tähendab, kui välja võetud maapõue varandused teevad nii palju välja, et tööstur juba peab riigile teatud summa aastaks maksma, selle aga vabatahtlikult maksmata jätab, siis ei ole riigil kuskilt võimalik seda maksu kätte saada. (J. Holberg, põl: Varandus, varandus!) Varandus, mis kohapeal sisse seatud, ei pruugi alati sugugi nii väärtuslik olla, et seda vastavate riigimaksude tasumiseks jätkuks. Ja sarnast varandust seal

ei olegi, mida riik võiks korrage ja kiirelt rahaks muuta. Ja ega tööstur näiteks oma õlivabrikut ei hakkagi kaevanduse juurde ehitama. Nii et sarnasel korral on riigil temale kuuluvate summade saamine võimatuks tehtud. Minu arvates ei teeks see töösturile mingisugust raskust, kui ta selle kautsjoni, mille sissemaksimine temale alguses raskust ei tekitanud, sisse jätab.

Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Ma pean härra Jõeääre ettepaneku vastu vaidlema. Kõigepealt on selge, et põlevkivitööstus on nii sisse seatud, et kui temas aastane toodang välja võetakse, siis on tema sissesead rohkem väärt, kui see kahju, mis riik võiks saada. Meie näeme ju, et riik teisi oma varasid annab kasutada, ilma et tagatist nõuab. Sellepärast palun ma selle paragrahvi vastu võtta sel kujul, nagu ta komisjoni poolt ette pandud.

J. Holberg (põl): Kui üldkomisjon seda ettepanekut arutas, mis aruandja tegi, siis asuti sel seisukohal, et see tagatis on võetud selleks, et see töö käima pannakse, et ettevõtja hakkaks töötama. Niipea kui töö käimas, ei ole põhjust tagatist tagasi hoida. Meie ei võta ju tagatist neilt tööstustelt, kes rohkem ja kergemini sissetulekuid saavad ja sellega teeksimine meie ainult takistusi tööstusele. Kolmandaks on need varad, mida saavutaksime, nii alaväärtuslikud, et keegi ei tuleks oma kapitali mahutama, kui see tal protsentideta riigi käes kinni on. See tõstaks ainult toodangu hinda. Sellest seisukohast välja minnes asus üldkomisjon aruandja seisukoha vastu.

Juhataja R. Penno: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, § 39. välja jätta lause: „Kui mäetööstur tarvilikud tööd on sisse seadnud ja aastase saavutuse alammäära kätte saanud, antakse temale tagatis tagasi.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 39. hääletamisele komisjoni poolt ette pandud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 39. vastu võetud.

Aruandja A. Jõeäär kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 40 ja 41.

§ 40. Ühe lepingu põhjal antakse mäetöösturile ainult ühe maapõuevara liigi peale kasutamise luba. Leidub aga temale niisuguse lepingu põhjal antud maatükil ka teisi maapõuevarasid, võib kaubandus-tööstusminister nende kasutamise erilepingute põhjal kellele tahes lubada; kuid sel korral, kui esimene loasaaja ka nende uute maapõuevarade kasu-

tamiseks soovi avaldab ja tema poolt ette pandavad tingimused lepingu tegemiseks nende kasutamise otstarbel teiste kasutada-soovijate omadega ühesugused, on esimese loa saajal eesõigus ka nende maapõuevarade kasutamiseks luba saada.

Pärastisele kontsessioonäärile tehakse tingimuseks, et tema tööd ei halvendaks ega takistaks algkontsessioonääri töid.

Mäetööstur võib temale mäetööstuseks lubatud maa-ala piirides oma ettevõtte tarvis tasuta kasutada neid mineraale, mis käesoleva seaduse § 1. nimetatud ei ole, mida ta aga tehniliselt sunnitud on ühes temale kasutamiseks lubatud ainega välja kaevama.

§ 41. Juhtumistel, kui § 40. alusel ühel ja samal maa-alal mitmesuguste maapõuevarade saavutamise õigus antud mitmele mäetöösturile, on igaühel neist õigus oma maapõuevara liigi saavutamisel ka teistele mäetöösturitele kuuluvaid maapõuevarasid välja võtta, kui neid mäeosakonna otsuse järele võimatu lahutada.

Sarnased teisele mäetöösturile kuuluvad maapõuevarad tulevad viimasele nõudmise korral välja anda nende saavutamise kulude äratasumisel.

Aruandja A. Jõeäär (loeb):

§ 42. Peale kontsessiooni tähtaja lõppu või kontsessiooniks antud mineraalvara lademete lõpuliku väljakaevamise peab mäetööstur kuue kuu jooksul kõik schachtid ja muud mäetöö õõnsused, mis ümberkaudsusele hädaohtu sisaldavad, kindla kaitsega varustama. Selle sama aja jooksul on temal õigus kõike oma varandust: hooneid, sisseseadeid ja muud liikuvat ja liikumata inventari kontsessiooni platsilt eemaldada. Kõik varandus, mis peale nimetatud 6 kuu möödandumist kontsessiooni platsile jääb ja mille eemaldamist riigivalitsus ei nõua, läheb tasuta riigile üle.

Kavatsetavate tööde lõpetamise üle peab mäetööstur mäeosakonnale üks aasta enne lõpetamistööde algust teatama.

Juhataja R. Penno: Sõna on rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, käesolev paragrahv järgmiselt vastu võtta: „Pärast lepingu lõpptähtaega, samuti kontsessiooni tühistamisel, langevad kõik kontsessiooniks antud maa-aladel leiduvad ettevõtja varandused, mis mäetööstuse-ettevõttega seotud, tasuta riigi omaks, ilma et riik ettevõtja võlgu, kohustusi või lepinguid oma peale võtaks“.

Käesolev tekst on täiesti samasugune, kui see Vabariigi Valitsuse poolt II Riigikogule

omalajal esitati. Minu arvates on niihästi riiklikkudes kui ka tööstuse huvides tarvis, et ettevõtted, mis on sisse seatud, kohapealt ära ei viidaks, vaid et nad paigale jäetakse, sest vastasel korral kaotaksid nad mahalõhkumise kaudu oma väärtuse, kuna kohapeal nad iseenesest palju suurema väärtuse moodustavad.

Kaubandus-tööstusminister K. Korneel: Ka selle härra Jõeääre parandusega ei saa nõus olla. See tooks raske punkti mäesadusesse, mis kontsessioonärid ära heidutaks. Ja tegelikult ei saaks meie selle parandusega midagi kätte, sellepärast et kontsessioonär selle asemel, et vabrikut ehitada kontsessiooni maalale, ostab tüki eramaad ja ehitab hooned sinna peale. Sellepärast palun käesoleva paragrahvi sarnasel kujul vastu võtta, nagu ta komisjoni poolt esitatud.

J. Holberg (põl): Härra Jõeääre ettepanek sisuliselt tähendab seda, et kõik varandused, mis kontsessiooni lõppemise järele kontsessiooni maa-aladel on, langeksid tasuta riigi omaks. Käesoleva küsimuse arutamise juures leidis üldkomisjon, et ei ole mingit mõtet, riigil konfiskeerida seda vara. Võib olla töölisel rändavatel sealt välja ja ei ole sugugi enam korterit tarvis, ja tulevikus ei ole neil majadel sugugi nii suurt väärtust, kui kaevanduse töötamise ajal. Härra Jõeääre ettepanek oleks hirmutuseks kõigile kontsessioonäridele, sest 1) ei tule keegi sarnaste tingimustega ja 2) ei ole ka mingisugust mõtet neid varandusi tasuta riigi kätte võtta. Mida saaks sellest riik? Riik saaks vana rauda nendest rööbastest, mis maha jäävad. Ma ütlen, võib olla majade jaoks ei ole seal peaaegu ühtki elanikku. Sellest seisukohast välja minnes ei leia üldkomisjon kuidagi võimalikuks sarnaste varanduste konfiskeerimist tasuta pärast kontsessiooni lõppemist, mida sisaldab härra Jõeääre ettepanek.

Juhataja R. Penno: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Ma pean tähendama, et siin mingisuguse konfiskeerimisega tegemist ei ole, vaid siin saavad teatud tingimistel vabatahtlikult lepingud sõlmitud. Näiteks sõlmitakse linnavalitsusega lepingud, kus ettevõtja hoone üles ehitab ja selle eest hoone tarvitamiseks õiguse saab teatava aja peale ja selle aja möödumisel langevad ettevõtja hooned linna omaks. Keegi ei räägi seal konfiskeerimisest. Ka on minu poolt soovitatud tekst omal ajal esitatud Vabariigi Valitsuse poolt,

keda keegi kahtlustada ei või konfiskeerimiste kalduvuses.

V. Hasselblatt (sks): Käesolev seaduseelnõu ei ole ainuke eelnõu, mis esitati Vabariigi Valitsuse poolt sel kujul, nagu ta II Riigikogule esitatud, sellepeale vaatamata, et valitsus ise asja arutamisel II Riigikogu ajal muutis selles osas oma seisukohta. Ma tahaksin ühes asjas täiesti ühel arvamisel olla härra Jõeäärega, et lepingu põhjal võib kõik sõlmida.

Igatahes peame meie päris kindlalt seisukohale asuma, et meie riik, kui lepinguosaline, kahju ei kannataks. Selleks peab tarvilikke samme astuma, tarvilikul korral sarnased punktid kontsessiooni sisse võtma, aga mitte niisugust „pugaalo“t“ sisse võtta, mis oleks arusaamatu.

J. Holberg (põl): On päris selge, et lepingu põhjal kapitalistid, kes oma kapitalile kontsessioone tulevad võtma, katsuvad palju enne seda kustutada, ja tagajärg on see, et riik kaotab varanduse, maksab kontsessioonäridele selle varanduse väärtuse välja ja võtab siis pärast, võib olla, vanad risud täie hinnaga eest vastu. Nii siis tuleks tegelikult kahju välja.

Juhataja R. Penno: Aruandja lõpuse sõna ei tarvita. Rkl. Jõeäärelt on järgmine ettepanek: „Panen ette, § 42. järgmiselt vastu võtta: Pärast lepingu lõpptähtaega, samuti kontsessiooni tühistamisel, langevad kõik kontsessiooniks antud maa-aladel leiduvad ettevõtja varandused, mis mäetööstuse-ettevõttega seotud, tasuta riigi omaks, ilma et riik ettevõtja võlgu, kohustusi või lepinguid oma peale võtaks.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek tagasi lükatud. Asun § 42. hääletamisele komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 42 vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 43—47.

§ 43. Lepingusse võib üles võtta tingimuse, et riik ettevõtte enne lepingu lõputähtaega välja osta võib tasu eest, mille kindlaksmääramise viis lepingus tuleb tähendada.

§ 44. Lepingute järele omandatud õigusi ja kohuseid võib mäetööstur teistele isikutele, ühisustele või asutustele kas osaliselt või tervelt üle anda ainult kaubandus-tööstusministri loaga.

§ 45. Maapõuevarade saavutamine on keelatud suvitus- ja ravitsuskohtades, avalikkudel

platsidel ja teedel, samuti surnuaedades. Vabariigi Valitsusel on õigus üldistes huvides keelata saavutamist ka muil maa-aladel.

D. Piiride kindlaksmääramine.

§ 46. Mäetöösturil on õigus nõuda temale lepingu järele kasutada antud maa-ala ametlikku mõõtmist ja piirimärkidega äratähendamist.

Sedasama võivad nõuda ka naabruses olevad mäetöösturid.

Mõõtmist ja piirimärkide ülesseadmist toimetab riiklik marksheider soovija kulul.

§ 47. Mõõtmise ja piirimärkide asetamise juurde kutsutakse peale sooviavaldaja ja naabruses asuvate maa-alade kontsessioonäride ka isikud, kelle valduses olevale maapinnale piirimärgid tulevad asetada.

Maavaldajale sünnitatud kahju on kohustatud tasuma mäetööstur, kelle soovil piirimärkide asetamine ette võetud.

Aruandja A. Jõeäär (loeb):

E. Kontsessioonide tühistamine.

§ 48. Kaubandus-tööstusministril on õigus nõuda kohtuteel kontsessiooni lepingu tühistamist, kui mäetööstur:

1) ei esita määratud tähtjaks § 35. nõutud plaani ehk § 40. ettenähtud töökava;

2) ei täida lepingu tingimusi aastase väljakaevatavate saaduste alammäära kohta (§ 37);

3) ei suurenda § 38. ettenähtud mahaarvamiste korral tagatissummat (§ 39) ettenähtud määrani ühe kuu jooksul, arvates mäeosakonna nõudmise kättesaamise päevast;

4) ilma kaubandus-tööstusministri loata (§ 14) mäetööstuse-ettevõtte kellegile teisele üle annab.

Juhataja R. Penno: Sõna on rkl. Jõeääril.

A. Jõeäär (stp): Teen ettepaneku, § 48. täiendada järgmiselt: „5) tööd seisma jätab ja neid ei jätkata mäeosakonna nõudmise peale vaatamata“.

See on sarnane tähtis põhjus, mis tähtsam kui eelmistes punktides tähendatud põhjused, ja kui mäeosakond tarvilikuks peab nõuda, et tööd jätkataks, tööstus seda aga siiski ei tee, siis ei näe mina muud abinõu, kui kontsessiooni tühistamist.

Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Sarnasel kujul parandusega nõus olla ei saa. Võib tekkida sarnane seisukord, et tööstur lihtsalt sellepärast edasi töötada ei saa, et see kahju tooks. Ja kui tööstur sellepärast

töö seisma jätab, et kahju ära hoida, siis ei saa nõuda, et ta tööd jätkama peaks. (A. Jõeäär, stp: Ei mitte, et ta jätkaks...) Võib olla on jälle iseeralikud juhtumised, kus töö ajutiselt tuleb seisma jätta. Riigi huvide kaitseks on mäeosakonnal ilma selletagi võimalused olemas.

J. Holberg (põl): Parandus on tehtud selle eeldusega, et peatükk 5. all eelnõusse jääks ka § 74. See on praegu eelnõus, kuid komisjonis läksid paragrahvi kohta hääled pooleks, seega on paragrahv Riigikogule varandina esitatud. Kui § 74-at lugeda, võib mulje tekkida, et meil veel töösundus maksev on. § 74 käib järgmiselt: „Mäetööstur on kohustatud töid jätkama, kui Vabariigi Valitsus kaubandus-tööstusministri ettepanekul tunnustab nende seismajätmise või lõpetamise üldistes huvides lubamatuks.“ (Aruandja A. Jõeäär: Niisugune sunnitöö on Saksamaal sisse seatud.) Ma ei tea, missugustes tingimustes ja oludes see Saksamaal maksev on, võib olla, kordadel, kus kaevikud sügaval maa all, kus veehädadohtu karta on, et seal valitsusel õigus jääb vahele segada. § 74-as tähendatud „üldistes huvides“ on väga laialdane mõiste, näiteks võidakse nõuda, et valitsus ka streigi puhul võib sundida mäetöösturit tööd jätkama. Sarnaste sunduste tagajärjel ei saada midagi kätte. (Aruandja A. Jõeäär: Varanduse saab tagasi.) Jah, varanduse saab tagasi, aga vaev jääb kätte saamata. (Aruandja A. Jõeäär: Ainult sõjaajal.) Aga väga tihti ripub see ära ka erakordsetest aegadest ja mitte ainult erakordsetest põhjustest. Ma ütlen, kui on erakordsed ajad, siis on veel teisi võimalusi sundida töötama. Sellepärast, kui meie p. 5-da sisse võtame, missugune ettepanek on tehtud härra Jõeääre poolt, siis peaksime ka tingimata § 74. poolt hääletama ja selle sisse võtma, mille vastuvõtmisel komisjonis hääled pooleks läksid.

V. Hasselblatt (sks): Härra Jõeääre ettepanek näitab kõige paremini, kuidas võib asjaolu kujuneda, kui ikka põhjenduda võõraste maade seadustele. Siin öeldakse, et Saksamaal on see lubatud. Ma usun, et see nii on, aga Saksamaal on teine kord olemas, nimelt on Saksamaa mäetööstuse jaoks eridministratiiv-kohus olemas, kus on pariteetlikul alusel esitatud riigi- ja mäetöösturid, ning kes väga asjatundlikult töötab. Sinna võib alati kaevata riiklikkude organite otsuste vastu. (Aruandja A. Jõeäär: Meil on aga veel parem.) Meil on parem, aga meil ei ole administratiiv-kohus sarnane asutus, kus on esitatud ka töösturid, nagu Saksamaal,

ja meil ei ole ka asjatundjate kodasid. See asi on aga see, et meie administratiiv-kohus ei saa ega tohi otsust kaaluda otstarbekohasuse seisukohalt, vaid ainult otsuse seadusepärasuse suhtes. Ülepea on Saksamaal mäeasjanduse kohus nii organiseeritud, et sealt võtavad osa töösturid ja vist ka, kui ma ei eksi, omavalitsuse tegelased. Saksamaal, kus need paremused on olemas, ei ole töösturitel ka midagi karta. Ja silmas pidades, et meie Riigikogus otstarbekohasuse küsimusi ei tohi arutada, vaid ainult seadusepäraseid küsimusi, siis ma arvan, ei ole see meie töösturitele vastuvõetav.

Juhataja R. Penno: Aruandja lõpu-sõna ei tarvita. Rkl. Jõeäärelt on ettepanek: „Panen ette § 48. järgmiselt täiendada: 5) tööd seisma jätab ja neid ei jätkata mäeosakonna nõudmise peale vaatamata“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 48. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 48. vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 49 ja 50.

§ 49. Pärast asja lõpulikku otsustamist kuulutatakse kontsessiooni tühistamisest „Riigi Teatajas“ ja kui töösturi poolt sisse makstud § 54. põhjal tagatis, teatatakse maavaldajatele kirjalikult, et nad võivad esitada oma nõudmised mäeosakonnale kuue kuu jooksul arvates teate kättesaamise päevast. Ei ilmu tähendatud aja jooksul nõudjaid, maksetakse mäetöösturile välja tema poolt § 54. korras sissemakstud tagatis. Juhtumisel, kui maavaldaja ja mäetöösturi vahel kahjutasu maksmise asjus kokkulepet ei sünni, otsustab vaidluse nende vahel kohus harilikult korras. Kuni lõpuliku otsustamiseni peetakse tagatisest kinni vaidluse all olev summa, kuna ülejäädav osa mäetöösturile välja maksetakse.

§ 50. Maksukohustuste täitmise kindlustuseks riigi vastu, sissemakstud tagatisest (§ 39) peetakse kinni kõik riigi nõudmised ja kahjud, kui riik neid mäetöösturi tegevuse läbi kandnud.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

§ 51. Kui kontsessioonileping lõpeb enne kontsessioneeritud mineraali täielikku väljakaevamist, siis on mäetöösturil õigus kuue kuu jooksul kontsessiooni piiridest ära vedada või müüa ehitused ühes nende tehniliste ja majapidamise sisseseadetega, kaevanduse masinad, tööriistad ja muu vallasvara; kuid selle juures peab ta terveks jätma ja riigi omanduseks üle andma kõik schachtide redelid, toetused (rak-

ked) jne. ja maa-alused raudteed, samuti ka schachtide avaushooned.

Ei jätku aga eelmises (50) paragrahvis nimetatud nõudmiste ja kahjude katteks töösturi poolt esitatud tagatist, võib kaubandus-tööstusminister tarviliku osa töösturi varanduse väljavedu ja müüki keelata, misjuures riigil on pandiõigus keelu alla pandud varanduse suhtes.

Kõik mäetöösturi varandus, mis peale nimetatud kuuekuulise tähtaja möödumist platsile jääb, läheb tasuta riigi omanduseks, kusjuures riik ei võta enese peale töösturi võlgu, kohustusi ega vastutust lepingute järgi.

Juhataja R. Penno: Sõna on rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Kooskõlas eelmiste paragrahvide juures tehtud parandustega, teen ettepaneku, § 51. järgmiselt vastu võtta: „Oma päralt olevaid, kontsessiooniks antud maa-alal asuvaid varandusi, mis mäetööstuse-ettevõttega otsekohe seotud, ei ole mäetöösturil luba sealt ära viia, kui tema mitte sama ehk suurema väärtusega varandusi asemele ei ole asetanud ja need lähevad tasuta riigi omaks“. See ettepanek on täiesti kooskõlas II Riigikogu poolt vastuvõetud paragrahvidega.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel:** Mina paluksin § 51. sarnasel kujul vastu võtta, nagu ta komisjoni poolt esitatud. Üldse oleme püüdnud eelmistest paragrahvidest välja jätta varanduse konfiskeerimise põhimõtted. Selles paranduses on aga see põhimõte sees, ja sellepärast ei saa seda vastu võtta.

Juhataja R. Penno: Rkl. Jõeäärelt on ettepanek: „panen ette, § 51. järgmiselt vastu võtta: Oma päralt olevaid, kontsessiooniks antud maa-alal asuvaid varandusi, mis mäetööstuse-ettevõttega otsekohe seotud, ei ole mäetöösturil luba sealt ära viia, kui tema mitte sama ehk suurema väärtusega varandusi asemele ei ole asetanud ja need lähevad tasuta riigi omaks.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek tagasi lükatud.

Asun § 51. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 51. vastu võetud.

Kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.05 min.

Pärast vaheaeg ajät kub koosolek kell 19.20 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund.**
Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar.**

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 52—57.

IV.

Õiguslikud vahekorrad mäetöösturite ja maaomanikkude vahel.

A. Maapinna loovutamine.

§ 52. Kui mäetööstuse-ettevõtetele ja niimelt kaevanduste asutamiseks, pürgihunnikuteks ja ladudeks, teedeks, raudteedeks, kaanaliuks, masinate ülesseadmiseks, vee äralaskmiseks, torustikkude ehituseks, tiikideks, abihooneteks, pealmaa hoonete ja sisseseadete ehitamiseks ja muudeks tööstusotstarveteks maa-ala tarvilik on, peab maavaldaja, olgu see omanik või kasutusõiguslane, maa-ala mäetöösturile loovutama.

§ 53. Maa-ala loovutamist mäetöösturile võib ainult kaaluvad üldhuvid takistada.

Maavaldajat ei või sundida elumajade, majapidamise või vabrikuhoonete all olevaid ja hoonete juurde kuuluvaid ja õuemaid loovutama.

§ 54. Mäetööstur on kohustatud maavaldajale iga-aastast täielikku kahjutasu loovutatud maa-ala kasutamise eest ette ära maksuma ja maa-ala peale tarvitamisaja lõppu tagasi andma. Kui maa-ala tarvitusel selle väärtus väheneb, peab mäetööstur maa-ala tagasiandmisel kahjutasu maksuma vähenenud väärtuse suuruses. Selle kohustuse täitmise kindlustuseks võib maavaldaja juba maa-ala loovutamisel mäetöösturile viimaselt vastava tagatise summa mäeosakonna deposiiti sissemaksmist nõuda. Soovikorral on maavaldajal maa-ala väärtuse vähenemisel õigus rahalise kahjutasu asemel nõuda, et mäetööstur krundi omandaks.

§ 55. Kui juba ette kindel, või hiljem selgub, et maa-ala kasutamine üle kolme aasta kestab, võib maaomanik nõuda, et mäetööstur krundi omandaks.

§ 56. Kui krunt osalise loovutamise läbi nii tükeldatakse, et ka ülejäänud osasid enam otstarbekohaselt kasutada ei saa, peab mäetööstur maavaldaja nõudmise peale ka loovutamata osade eest iga aasta kahjutasu maksuma (§ 54).

Samal alusel võib niisuguse maa-ala omanik nõuda, et mäetööstur terve krundi omandaks.

§ 57. Maa-ala sunduslikul loovutamisel või omandamisel mäetöösturile ei võeta kahjutasu maksmisel arvesse väärtuse juurdekasvu, mis mäetööstuse-ettevõttest tingitud.

Aruandja **A. Jõeäär** (loeb):

§ 58. Mäetööstuse alla ostuteel ülevõetud kruntide ja nende osade kohta on endisel omanikul või tema pärijail ostueesõigus sel korral, kui maa-ala mäetööstuse otstarbeks enam tarvilik ei ole.

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on rkl. Jõeäärel.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, § 58. pärast sõna „ostueesõigus“ juurde lisada sõnad „samuti tagasiostu-õigus“. See oleks tarvilik maavaldajate huvide kaitseks niisugusel korral, kui tööstur oma tööstuse on lõpetanud, kuid ei soovi maakohta ära müüa, nii et endine maaomanik ostueesõigust tarvitada ei saa. Maavaldajal oleks selle paranduse vastu võtmise korral aga võimalik kohta tagasi osta. Ma arvan, et sarnase tagasiostu-õiguse vastu ei või ka kellelgi töösturite huvide kaitsjal midagi olla, sest siin on tegemist juhtumisega, kui tööstus tegevuse lõpetanud ja ei võiks takistust olla, et inimesed, kes oma sünnipäigast kord töösturile maad andes ära on pidanud minema, oma kohad, mis neile lapsepõlve mälestuste tõttu armsaks saanud, tagasi saaksid. Pealegi ei sünni see muidu, vaid tagasiostja maksab sellesama hinna, mis ta ise omal ajal sai.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Käesoleva parandusega ei saa nõus olla. Kui meie sarnase paragrahvi sisse võtame, ja kui peaks aeg liginema, kus tööstus tõesti tegevust hakkab lõpetama, siis oleks see paragrahv nagu õhutuseks neile, kellele maa enne kuulunud, et nad tuleksid maad omaaegse müügihinnaga tagasi saama. Võib olla oli maa ostetud 50 aasta eest, võib olla 75—100 aasta eest ja siis on maahinnad hoopis teised ja vana hinnaga maad tagasi nõuda ei oleks õige. Sarnase õhkkonna loomine ei oleks soovitatav ja seda parandust ei maksaks sisse võtta. Muidu oleksime tulevikus vististi sunnitud käesolevat paragrahvi muutma.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, § 58. pärast sõnu „ostueesõigus“ juurde lisada sõnad „samuti tagasiostu-õigus“. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun rkl. Jõeääre ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 58. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 58 vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 59—73.

§ 59. Kui pooled §§ 52—56 ettenähtud juhtumistel kokkuleppele ei jõua, otsustab mäeosakond küsimuse, kas ja kui suur maa-ala loovutada või mäetöösturi poolt ära osta tuleb. Tasu tingimused loovutatava või ostetava maa eest määrab kindlaks komisjon, mille esimeheks mäeosakonna esitaja ja liikmeteks: põllutööstusministeeriumi esitaja, vastava maavalitsuse esitaja, kohalik maksuinspektor ja kohalik vallavanem, viimase asemel linna või alevi piirides nende omavalitsuste esitaja.

Komisjon on otsusevõimeline kui esimees ja 2 liiget koos. Kui mõnes küsimuses hääled pooleks langevad, otsustab selle küsimuse kaubandus-tööstusminister.

§ 60. Enne otsuse tegemist kuulatakse ära mõlemate poolte arvamised ja vaadatakse järele koha peal olud mäeosakonna kui ka kohaliku maavalitsuse esitaja poolt. Samad esitajad selgitavad tõeliku kahjutasu suuruse maa-ala ajutise tarvitamise või tema omandamise korral ja määravad kindlaks § 54. nimetatud tagatise summa juhtumisel, kui pooled kokku ei lepi. Tähendatud toimingute juurde kutsutakse asjatundjad.

Kummalgi poolel on õigus omalt poolt asjatundjat määrata. Kui pooled seda teinud ei ole mäeosakonna ja maavalitsuse esitajate poolt ülesseatud tähtajani, nimetavad viimased asjatundjaid.

Igal juhtumisel võivad esitajad kolmanda asjatundja omalt poolt juurde kutsuda.

§ 61. Sunduslikul teel maa-ala loovutamise või omandamise otsuses tuleb täpselt tähendada maa-ala, samuti maavaldajale maksetav kahjutasu, tarbekorral ka tagatissumma suurus ja muud loovutamise või omandamise tingimused.

§ 62. Paragrahv 59. ettenähtud mäeosakonna otsuse peale võivad pooled üldisel alusel (§ 91) kaubandus-tööstusministrile edasi kaevata.

§ 63. Asjaosalised, kes § 59. ettenähtud komisjoni otsusega rahul ei ole, võivad esineda kuue kuu jooksul harilikus kohtu korras nõudmisega otsuse muutmiseks. Asja kohtu kätte andmine ei või maa-ala valdamisele võtmist mäetöösturi poolt takistada tingimusel, kui määratud kahjutasu välja on makstud või kohtulikult deponeeritud.

§ 64. Paragrahvides 59—61 nimetatud toimingutest tekkivad kulud kannab mäetööstur, kelle huvides võõrandamine sünnib, edasikaebuse läbivaatamisest tekkivad kulud aga — kaotaja pool.

B. Kahjutasumiskord ja riigimaade üleandmise tingimused.

§ 65. Mäetööstur on kohustatud maapinna rikkumise ja kõikide teiste kahjude eest, mis

maa-alal või tema juurde kuuluvatele varandustele maa-aluste või lahtiste mäetööde läbi juhtuvad, kahjusaajale täielikku kahjutasu maksma vaatamata, kas mäetöid on tehtud otsekohe kahjusaanud maa-alal või selle naabruses ja kas mäetööstur kahjusaamises süüdi oli ning kas kahju ette näha võis või mitte.

§ 66. Kui kahju kahe või enam mäetööstuse-ettevõtte läbi sündinud, on nende ettevõtete valdajad kohustatud kaasvõlglastena kahjutasu maksma. Kahju eest vastutavad kahjutegijate ettevõtete valdajad ühevõrra; kuid neil ei ole üksteise vastu keelatud teistsugust kahjutasu proportsiooni tõendada ja nõuda.

See kord on ka siis maksev, kui käesoleva seaduse jõusseastumisel kahju juba sündinud oli, kuid kahjutasu nõudmist veel polnud esitatud.

§ 67. Kui maavaldaja mäetööstuse otsarabeks lubatud maa-alal soovib ette võtta ehitusi, peab ta sellest teatama mäetöösturile. Viimasel on õigus teadustada ühe kuu jooksul; teate kättesaamise päevast arvates, et tema tähendatud maa-ala mäetööstuse tarvidusteks vajab, mille tõenduseks mäetööstuse inspektori tunnistus tarvilik. Niisugusel korral peab mäetööstur maavaldaja nõudmisel selle maa-ala omandama või rentima. Kui maavaldaja ette võtab ehitusi ilma mäetöösturile teatamata, kaotab ta tasunõude õiguse, kui ehitused hiljem mäetööde arenemisel lõhutakse või rikutakse.

§ 68. Mäetööstur ei ole kohustatud kandma kahjusid, mis mäetööstuse läbi sünnivad ehitustele, mis ette võeti ajal, kus nendele mäetööde poolt ähvardav hädaoht maavaldajale ilmne oli.

§ 69. Paragrahvides 65. ja 66. ettenähtud kahjutasu nõudmised loetakse iganenuks, kui nad ei ole kohtule esitatud ühe aasta jooksul, arvates kahjusünnitaja teadasaamise päevast.

§ 70. Riigi maa-alad, mis ettevõtjale mäetööde, ehituste või muuks töödega ühenduses olevateks otstarveteks § 36-s nimetatud kinnituse korras lubatakse, antakse üle mäetöösturile ja jäävad mäeosakonna valitseda kuni nad mäetööstusele tarvilikud. Üleandmine sünnib põllutööstusministeeriumi poolt, kohe peale sellekohase kinnitatud plaani kättesaamist kaubandus-tööstusministeeriumilt.

§ 71. Riigimaadel maksab mäetööstur igalt tarvitamisele võetud hektaarilt maksu, mis võrdub kolme viimase aasta sissetulekule hektaarilt enne mäetööstuse alla võtmist. Juhtumisel, kui mäetöösturile tarvitada antakse varem väljarenditud maapind, maksab ta renti võrreldikult temale tarvitada antud osale, kuna rentniku rendisumma vastavalt vähendatakse.

Mäetöösturi rendimaksuosa suurus määratakse kindlaks kokkuleppel rentnikuga. Kokkuleppe mittedaavutamisel otsustab asja, rendiobjekti tulutoovust arvesse võttes, kohalik riigimaade-ülem, viimase otsus võib tulla muutmisele kohulikliku nõudmise korras, kusjuures kohtulik kaebus peab esitatama 6 kuu jooksul peale riigimaade-ülema otsuse teadaandmise.

Ettevõtja maksab oma rendimaksu osa poolaasta viisi ette: 2. jaanuariks ja 1. juuliks. Jääb maks tähtjaks tasumata, nõutakse see sisse vastuvaidlemata nõuete korras.

C. Mäetööstuse vahekord avalikkude teede ja maade ühendusvahenditega.

§ 72. Mäetöösturil ei ole õigust takistusi teha üldiseks tarvitamiseks määratud maanteed, raudteede ja muude ühendusvahendite, samuti elektri-, telegrahvi- ja telefoniliinide ehitamiseks üle temale lepingu järele kasutamiseks antud maa-ala. Mäetöid on tema kohustatud korraldama nii, et need eelpoolnimetatud sisseseadetele hädaohlikuks ei saaks.

Sihiajamisel tuleb ära kuulata mäetöösturi arvamine selle üle, kuidas ühendust võimalikult väiksema kahjuga korraldada.

V. Mäetööde tegemise kord.

§ 73. Kavatsatavate tööde algamisest, tööde seismajätmisest, jätkamisest, samuti igast õnnestust juhtumisest mäekaevandustes, tehastes ja üldse kõigis mäetööstusega ühenduses olevates tööstusasutustes on mäetööstur kohustatud mäetööstuse inspektorile õigel ajal teatama.

Aruandja A. Jõeäär (loeb):

§ 74. Mäetööstur on kohustatud töid jätkama, kui Vabariigi Valitsus kaubandus-tööstusministri ettepanekul tunnustab nende seismajätmise või lõpetamise üldistes huvides lubamatuks.

Variant — § 74. välja jätta.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Ma paluksin selle paragrahvi tagasi lükata järgmistel põhjustel. Nimelt tooks see raske paragrahvi mäeseadusesse, mis kontsessioonärid täiesti ära heidutab ja mis vastu tahtmist sunnib inimesi tööd edasi jätkama, kui töötamiseks eeldused kadunud. Eelnõu väljatöötamisel oleme püüdnud, et mäeseaduses fikseeritaks kord, mida oleme aastate jooksul tarvitanud lepingute sõlmimisel. Halb oleks, kui mäeseadusesse tuleksid normid sisse, mis lahkuminevad senisest korrast. Teine asi oleks, kui mäeseadus oleks arutamisele tulnud kolm aastat tagasi, aga nüüd, kui vahepeal valitsus

on terve rea lepinguid sõlminud, püüdes lepinguid kontsessioonäridele vastuvõetavaks teha, tuua sisse norme, mis kontsessioonärid asetaks senisest halvemas seisukorda, ei oleks soovitatav. Sellepärast paluksin ma selle paragrahvi vastu hääletada.

Juhataja **K. Einbund**: Ma kavatsen hääletada § 74. ja selle hääletamisel Riigikogu liikmed ise otsustavad variandi. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun § 74. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 74. tagasi lükatud.

Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 75—91.

§ 75. Mäetööstur on kohustatud:

1) kõik tööstuse hooned, kaevanduse ja muud sisseseaded ehitama ja korras pidama ning töid juhatama nõnda, et need tööliste elule ega tervisele hädaohlikud ei oleks;

2) abiandmiseks õnnetuil juhtumistel tagavaras hoidma kõik tarvilikud sisseseaded, vahendid ja materjalid.

Lähemad määrused ettevaatuse vahendite kohta annab kaubandus-tööstusminister kokkuleppel töö-hoolekandeministriga.

§ 76. Mäetööstur on kohustatud kaevandustöid sisse seadma ja juhtima nõnda, et need sellesama või naabruses leiduva kasutatava aine lademete edaspidist kasutamist ei raskenda.

§ 77. Mäetööstur on kohustatud tegema kaevandustöid tööplaan järgi, mille kinnitab mäetööstuse inspektor, kes selle järele valvab, et plaan vastaks seaduse nõuetele. Esitatud plaan loetakse kinnitatuks, kui kahe nädala jooksul, plaani kättesaamise päevast arvates, ei järgne protesti mäetööstuse inspektorilt. Leiab mäetööstuse inspektor tarvilikuks esitatud plaanis ette võtta muudatusi, peab ta sama tähtja jooksul mäetöösturile sellest teatama. Ei jõuta mäetöösturi ja mäetööstuse inspektori vahel kokkuleppele, otsustab küsimuse lõpulikult mäeosakond. Muudatused kinnitatud plaanis sünnivad samas korras. On mäetööstur ettenägemata põhjustel sunnitud kinnitatud plaanist kõrvale kalduma, peab ta sellest mäetööstuse inspektorile kolme päeva jooksul teatama.

§ 78. Mäetööde eest vastutavate isikute määramisest ja vahetamisest on mäetööstur kohustatud kirjalikult teatama mäetööstuse inspektorile.

§ 79. Mäetööstur on kohustatud takistamata tööde juurde laskma ametnikke, kelle ülesandeks on tööde üle valvamine, neile tööde ülevaatamisel abiks olema ja nende sea-

dukslikud nõudmised täitma. Sõidab järelvalve ametnik mäetöösturi nõudel kohale, tasub viimane ametniku sõidu- ja päevarahad riiklikude normide järgi.

§ 80. Mäetööde eest vastutavatel isikutel peavad olema tarvilikud teadmised nende tööde tehnikas, samuti nende tööde kohta käivate seaduste ja sundmääruste tundmises ja nad peavad olema Eesti vabariigi kodanikud. Ei vasta mäetöösturi poolt valitud vastutav isik neile nõuetele, on mäeosakonnal õigus nõuda, et seesugune isik eemaldataks ja asemele seatakse kohane isik mäeosakonna poolt määratud tähtaja jooksul.

Ligem otsustamine hariduskraadi üle, mis annab õiguse vastutust mäetööde eest oma peale võtta ja selle hariduskraadi omandamise viisi üle on Vabariigi Valitsusel.

Kaubandus-tööstusministril on õigus käesolevas paragrahvis nimetatud Eesti vabariigi kodakondsuse nõudest erandid teha kas kontsessiooni lepingus või iga vastutava isiku kohta eraldi.

§ 81. Mäetööstur on kohustatud pidama vastavalt maapealsete ja maa-aluste kaevandustööde käigule, alati täiendatava õige plaani ja juhtima maa-aluseid kaevandustöid nõnda, et need hädaohtlikuks ei saaks maapinnal olevatele hoonetele või muule varandusele, kui ka raudteedele ja teistele sõiduteedele ning üldiskasulikkudele veekogudele ja veeallikatele.

§ 82. Kui mõnes mäekaevanduses tööd eriti hädaohtlikud suure veehulga, gaaside kogumise või muude põhjuste tagajärjel, võib mäeosakond niisuguse kaevanduse hädaohtlikuks tunnustada ning nõuda, et seal tööde eest vastutavaks isikuks oleks mäeinsener.

§ 83. Lõhkeainete hoidmine ja tarvitamine mäetööstuses sünnib mäeosakonna loal ja valve all. Sellekohased sundmäärused annab kaubandus-tööstusminister kokkuleppel sise- ja töö-hoolekandeministritega. Sundmäärused avaldatakse „Riigi Teatajas“.

§ 84. Mäetööstur on kohustatud mäeosakonna poolt pitsatiga varustatud nõorraamatud nõutama, korralikult pidama ja tööstuse järele valvajatele ametnikkudele ette näitama. Nõorraamatute vormi ja nende pidamismäärused kiinnitab kaubandus-tööstusminister.

§ 85. Mäetööstur on kohustatud esitama mäeosakonnale selleks määratud tähtaegadel kaubandus-tööstusministri poolt kinnitatud vormi järgi nõutavad statistilised andmed.

§ 86. Töökaitse järelvalve suhtes alluvad mäetööstuslikud ettevõtted üldises korras tööhoolekandeministeeriumile.

VI. Trahvimiskord.

§ 87. Kui mäetööstur:

1) teeb kaevandustöid ilma kinnitatud plaaniga või ei teata kinnitatud plaanist kõrvalkaldumisest (§ 77);

2) takistab tööde järelvalve ametnikkel tööde juurde pääsemist ja nende ülevaatamist (§ 79);

3) ei nimeta seaduse nõuetele vastavaid tööde eest vastutajaid isikuid (§ 80), või

4) ei anna hädaohtlikuks tunnustatud kaevanduse juhatus mäeinseneri kätte (§ 82), siis pannakse mäeosakonna korraldusel tööd kaevanduses kuni nimetatud nõuete täitmiseni seisma.

§ 88. Samuti pannakse tööd seisma, kui mäetööstuse inspektor leiab, et kaevanduses või mõnes muus mäetööstuse asutuses tööliste elu või tervist ilmne hädaoht ähvardab, või karta on, et hävineda võiksid varandused, mis riigile tähtsad.

§ 89. Kui mäetööstur mäetööde järelvalve ametnikkude seaduslikke nõudmisi selleks määratud tähtjaks ei täida, teeb järelvalve ametnik selle üle kriminaal kohtupidamise seaduse § 1131. ja järgmiste korras protokoll, mille mäetööstuse inspektor või mäeosakond vastavaile kohtuvõimudele üle annab süüdlase karistamiseks.

§ 90. Kui mäetööstur seaduse rikkumise eest trahvitud, aga sellest hoolimata tõrgub seda riker kõrvaldamast, laseb mäeosakond, juhtumisel, kui seaduse rikkumine mõne tarviliku töö läbi kõrvaldatav, niisuguse töö ettevõtja kulul ära teha, milleks viimaselt raha vastuvaidlemata korras sisse nõutakse. Ei saa aga sarnasel teel seaduse rikkumist kõrvaldada, on kaubandus-tööstusministril õigus mäeosakonna ettepanekul ettevõtet seniks sulguda, kuni seaduse täitmine kindlustatakse.

§ 91. Mäetööstuse inspektori otsuste ja nõudmiste, samuti riikliku marksheideri, kontrolöride ja ülevaatajate nõudmiste peale võib mäetööstur mäeosakonnale kaebuse esitada ühe kuu jooksul, otsuse või nõudmise teadaandmisest arvates. Sama tähtaja jooksul võib mäeosakonna otsuste peale kaevata kaubandus-tööstusministrile, välja arvatud juhtumised, kus käesoleva mäeseaduse põhjal mäeosakonna otsus lõpulik. Kaubandus-tööstusministri otsuste peale võib kaevata üldalustel ühe kuu jooksul Riigikohtusse.

Aruandja A. Jõeäär (loeb):

„VII. Lõppmäärused.

§ 92. Käesolev seadus hakkab maksma 1. jaanuaril 1927. a. Tema jõusseastumisega kaotab maksvuse Vene mäeseadus (Sead. Kogu VII köide 1912. a. väljaanne).“

Üldkomisjonis võeti seadus vastu läinud aastal ja loodeti, et see pidi esimeseks jaanuariks 1927. a. maksma hakkama. Kuna aga vahepeal see tähtaeg juba mööda läinud on ja arvata võib, et seaduse vastuvõtmiseni veel aega läheb, teeksin aruandjana ettepaneku — lootes, et seadus jõutakse pärast vastuvõtmist „Riigi Teatajas“ välja kuulutada veebruari keskpaigas ja võiks seega jõusse astuda 1. märtsiks — tähtajaks võtta 1. jaanuari asemel 1. märtsil 1927. a.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Arvesse võttes, et praegu kindel ei saa olla, kas seadus 1. märtsiks suudetakse vastu võtta, teen ettepaneku, maksmahakkamise tähtajaks määrata 1. aprill 1927. a., luues seega endale võimalus, seda ettepanekut III lugemisel korrata, kui seks tarvidus peaks olema.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja ettepanek on, § 92. ettenähtud tähtajaks 1. jaanuari 1927. a. asemele võtta 1. märts 1927. a. Härra kaubandus-tööstusministri ettepanek on — § 92. ettenähtud tähtajaks võtta 1. aprill 1927. a. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jõeäär**: Ei tarvita.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Esimesena tuleb hääletamisele aruandja ettepanek — tähtajaks võtta 1. märts 1927. a. (Hääletatakse.) Nähtav enamuse on vastu, seega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele härra kaubandus-tööstusministri ettepaneku — tähtajaks võtta 1. aprill 1927. a. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen § 92. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 92. ühes parandusega vastu võetud.

7. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Sonda-Mustvee raudtee on pikemat aega ehitamisel. Seni ei ole aga Riigikogule esitatud Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadust sellepärast, et raudtee ehitatakse osade kaupa ja maadest läbi, mis riigile kuuluvad, iseäranis riigi metsadest läbi. Nüüd, kus tahetakse raudteed läbi viia kuni Mustveeni, on tarvis Mustvee läheduses Mustvee alevi elanikkudelt maad võõrandada, nimelt maa-ala kogupinnaga kuni 42 hektaari.

Käesolev seaduseelnõu on kooskõlastatud Vene seaduste X kõite nõuetega, mis näeb

sundvõõrandamist ette, ja ühtlasi on teedeministeeriumi poolt üldkomisjonile ette pandud plaanid ja projektid, mille järgi tuleks sundvõõrandamine toime panna. Selle juures selgus, et teedeministeerium on raudtee läbi viinud alevist, nii et võimalikult vähem hooned ja väärtuslikku maad puudutada. Eluhoonetest tuleb ainult üks väike maja maha võtta, missuguse hoone asemele on võimalik omanikule teine hoone anda, kuna teised hooned on küünid ja väärtusetu majakesed. Selle plaani järgi on katsutud silmas pidada alevi tulevikku ja ta huviseid, nii et raudtee peajaam on Mustvee alevis ja kaubajaam Peipsi ääres, et võimaldada sadamast otsekohe kaupu edasi toimetada raudteel. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

**8. Pedja liiva-
augu laiendamiseks maa
sundvõõrandamise seadus —
I lugemisel.** Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Juba 1925. aastal võeti Riigikogu poolt seaduseelnõu vastu Pedja liivaaugu laiendamiseks. Pedja liivaauk varustab Tallinna—

Valga raudteed liivaga, viimaste tammide parandamiseks. Praegune liivaauk on ära tarvitatud ja teda tuleb laiendada 4.600 ruutmeetri võrra. Käesolev seaduseelnõu on üldkomisjoni poolt läbi arutatud, tema tarvidus kindlaks tehtud, kooskõlastatud Vene seaduste kogu X kõite nõudmistega. Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Firmade seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Austatud Riigikogu liikmed!

Firmade seaduse vastuvõtmisega hakkame teostama kaubanduse seaduse esimesi samme. Seni on meil küll sõna „firma“ tarvitada olnud, meie räägime, et on see ja teine firma olemas, aga juriidiliselt meil Eestis firmasid ei ole. Firma on nimi, mille all üksik isik, ühing või selts mingisugust äride registreerimise seaduses ettenähtud äri peab, mille nimega ta võib oma allkirja anda. Firma on äriiline üksus, millega äritoomingutes tegemist.

Käesolev seaduseelnõu töötati üldkomisjoni poolt väikeste muudatustega ümber. Nimelt

§ 1. kustutati maha, et firma iseloom seisab selles, et omanik annab oma allkirja firma nimega. Üldkomisjon asus seisukohale, et ta võib seda teha või mitte, kusjuures ei tule segada äri nimetusi firmadega, sest äri nimetus on ainult plakat, millel mingisugust õiguslikku tähtsust ei ole. Karistusmäärus, mis selles seaduses ette nähtud võõra firma tarvitamise eest, on üldkomisjoni poolt muudetud selles mõttes, et süüdlast, kes temale mittekuuluvat firma tarvitab tahtlikult, kuid mitte kasupüüdvahisiga või teadvalt mõne teise firma omaniku huvide vastu, tuleks karistada väikese rahatrahviga kuni 5.000 margani. Sel korral, kui üleastumine korda saadetakse, kas kasupüüdvahisiga, tuleks süüdlast karistada arestiga mitte üle 6 kuu. Vabariigi Valitsuse eelnõus oli ühtlane trahv ette nähtud. Üldkomisjon leidis siin aga vahet teha ja seaduseelnõu määrusega täiendada, nimelt äridele, kelle omanikud tarvitavad endiste omanikkude perekonnanimesid oma äri nimetusena, — anti õigus neid endisi nimesid registreerida oma firma.

Kui aga firma kord edasi antud, ei tohiks lahkuja või edasiandja tulevikus uusi tingimusi üles seada. Teen ettepaneku üldkomisjoni nimel, see seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võetud.

10. Äride registreerimise seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Austatud Riigikogu liikmed! Kaubandusregistri seadus on siiski üks nendest seadustest, mille arutamisel üldkomisjoni liikmete arvamisest lahku läksid. Kui vaadelda seda seadust, eriti aga selle sihti, siis tuleb selgeks teha, et äride register peab läbikäimises võimaldama kodanikkudele äride suhtes selgust kätte saada, nimelt, kes on äri omanik, kuidas on äri firma, kui suur on põhikapital, kas on liikumata varandust, kelle käes on prokuura-volikiri. Kõik need andmed peavad kättesaadavad olema äride registri kaudu.

Selle seaduseelnõu arutamise puhul läksid arvamisest ühe väga tähtsa küsimuse juures lahku. Nimelt oli Vabariigi Valitsuse eelnõus ette nähtud, et registrisse tuleb sisse kanda või registreerida äriomaniku nimi, ettevõtte pidaja allkiri, ühisuste ja seltside juures aga ühisuste ja seltside kapital, ühisuse esitamise viis jne., kusjuures see registreerimistöö on peale pandud kaubandus-tööstuskojale. Väljaspool registreerimist on omavalitsused ja riigi

ärilised ettevõtted. Üldkomisjonis võeti vastu seisukoht, et väljaspool selle seaduse maksvast on meie kooperatiiv-ühisused. Sellega oleks siis kaubandusregister ühekülgne. Terve rida ärilistest ettevõtetest, nimelt kooperatiiv-ettevõtted oleksid väljaspool registreerimist. See üldkomisjoni seisukoht, mis oli Vabariigi Valitsuse ja kaubandus-tööstuskoja seisukohtadega vastupidi, on sellega motiveeritud, et registreerimise pidamine on usaldatud kaubandus-tööstuskoja kätte, kus ühistegevus ei võta töödest ja ülesannetest osa, ja teiseks, et kooperatiivtööstus ja kaubandusettevõtted eralduvad üldistest ettevõtetest niipalju, et kooperatiivide jaoks tuleks ellu kutsuda eri-registerkoht. Mina arvan, et see ongi see küsimus, mille juures Riigikogul tuleb seaduseelnõu II lugemise puhul tegemist teha.

Teine muudatus, mille kohta pean siiski I lugemisel aru andma, on järgmine. Meie võtsime sisse nõudmise, et äri peab oma prokuura-volikirja põhjal volitatud isikut registreerimisele kuuluvate teadete hulgas ära märkima. Prokuura-volikirja ulatus ja iseloom ei ole meil maksvates seadustes lähemalt ära tähendatud, samuti on ka käesolevas seaduses prokuura-volikirja mõiste selgitamata, kuid sellele vaatamata pidas komisjon tarvilikuks seda sõna sisse võtta, kuna see tegelikult ärielus tarvitusel. Teisest küljest tehti selgeks ka prokuura-volikirja mõiste ja selle volikirja põhjal volitatud isikute kohta teated. Niipalju kui selles seaduses ühtlust ei ole, võib teda ühtlustada kaubandus-tööstuskoda. Selle seaduse poolt on meil prokuura-volituste moodustamine siia seadusesse üles võetud. Teised muudatused, mis siia üles võetud, on vähema tähtsusega. Üks suurema tähtsusega muudatus käib registrite kohta. Niisugused karistused järgnevat selles korras, kui äriomanik kirjutab ebaõiged andmed sisse. Selle kohta on siin karistus ette nähtud 5.000 marka, valeteadete esitamise puhul aga arestiga kuni 3 kuud. Puht äriline eesõiguslik kord ei ole selles seaduses ka mitte ette nähtud, ja sellepärast täiendas üldkomisjon seda eelnõu. Nimelt on seal ette nähtud: niikaua kui registreerimisele kuuluv asjaolu äride registritesse kantud ei ole, ei või isik, kelle firmasse see asjaolu puutub, ennast tähendatud asjaolu peale põhjendada kolmanda isiku vastu, välja arvatud juhul, kui see asjaolu viimasele teada oli. On aga asjaolu registrisse kantud, siis peab kolmas isik seda tunnustama, välja arvatud juhul, kui kolmas isik seda asjaolu ei teadnud ega teadma pidanud.

Sellega on seletatud, et inimesed võivad kahju kannatada, kui tegelikud andmed peavad registrisse sisse kantud olema. Seda

taheti parandada sellega, et võidakse ebaõiged andmed registrist maha kustutada. Kui näiteks teatav äri võtab teatava isiku käest prokuura-volikirja ära ja unustab selle registrist maha kustutamata, siis kolmas isik, leides, et prokuura-volikiri on olemas, võib selle isikuga lepingu sõlmida, ja firma omanik ei või end sellega kaitsta, et ta vahepeal on selle volikirja ära võtnud. Meie arvasime, et selle määrusega, mis on sarnane Saksa seadusele, meie siiski anname äride registrele suurema kindluse ja suurema tähtsuse. Ära seletades neid muudatusi, mis siin peale puht juriidiliste ja puht redaktsiooniliste on tehtud, teen ma ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

11. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

1924. aastal vastu võetud. Suur-Britannia ei ühinenud aga selle kokkuleppega. Sellepärast tuleb Suur-Britanniaga eriline kokkulepe sõlmida. Selles asjas on läbirääkimised alustatud juba 1923. aastal, aga kokku on lepitud alles 1925. aastal. Siin on väikesed erandid tehtud, mis tegeliku tähtsusega. Vahetuses Inglismaaga ei saadeta rahatransferte mitte sihtmaale, vaid rahatransfertide põhjal valmistatakse erilised rahatransfertide nimekirjad ja raha väljaandmine sünnib sihtmaa seaduste ja määruste kohaselt.

Teiselt poolt on eriline soodustus meile võimaldatud sel teel, et meie Suur-Britannia kaudu võime saata rahatransferte ka sinna, kuhu meil muidu raske juurde pääseda on. Suur-Britannia ei võta vahetalituse eest kuigi palju. Sellejuures on ka kokku lepitud, et see rahatransfertide vahetamise kokkulepe otsekohe võib maksmata hakata, ilma et ratifitseerimist ära oodatakse.

Nõnda on selle kokkuleppe alusel hakatud 1. oktoobrist 1925. a. tegutsema. Nagu posti-peavalitsuselt kuulda, on rahatransfertide vahetus kõigiti ilma takistusteta sündinud. Sellepärast oleks kõigiti soovitatav, et kokkulepe ratifitseeritaks.

Silmas pidades selle kokkuleppe tegelikku tähtsust, paneb väliskomisjon ette seda raha-

transfertide vahetamise kohta tehtud kokkulepet Riigikogu poolt heaks kiita. Väliskomisjoni nimel panen ette, Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

12. Eesti-Saksa vahelise vahetamise seadus — I lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu, mis väliskomisjonil au oli Riigikogule esitada, ei ole uus. Ta sisaldab eneses üht lüli sellest reast rahvusvahelistest lepingutest, mida kinnitab Eesti vabariik oma naabrite ja riikidega, ja mille ülesandeks on tüliküsimusi, mis tekkinud, rahulikult teel lahendada. Ka käesoleva seaduse arutamise viis ei ole Riigikogu liikmetele uus, vähemalt neile, kes eelmises Riigikogus olid, kuna käesolev leping eelmise Riigikogu poolt I lugemisel vastu võeti. Ainult tehniliste raskuste tõttu, mis eelmise Riigikogu töö lõpul üles tõusid, oli II Riigikogu sunnitud eelnõu arutamist katkestama, kuna nüüd uue Riigikogu ajal see jälle töökavasse võeti. Komisjon on põhjalikult kaalunud küsimusi, mis käesoleva konventsiooni kinnitamisega ka käsikäes käivad, nii halbtusi, mis ta enesega toob, samuti ka hõlbustusi, ja on täie teadmisega võimalikuks pidanud esitada käesoleva eelnõu Riigikogule vastuvõtmiseks, seda rohkem, et teine pool — Saksamaa — vahekohtu ja lepituse lepingu konventsiooni juba mõni aeg tagasi ratifitseeris. Sellepärast julgen ka väliskomisjoni nimel ettepaneku teha, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

13. Riigivaran-duste kinnitamise seadus igasuguste kahjude vastu — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**: Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjon esitab Riigikogule vastuvõtmiseks seaduse samasugusel kujul, ilma muudatusteta, nagu ta Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. Seadus näeb ette, kuidas riigivaranused tulevad kinnitada. Seni on meil suurem osa riigivaranustest kinnitamata. Kuid on ka üksikuid erandeid, näiteks

viinalaod, jäälohkjad ja teised, millel suur väärtus, mis on kinnitatud. Käesolev seadus jaotab varandused kolme liiki, esiteks need, mida kasutavad asutused ise, teiseks, mis on riigitegevõtete kasutada ja kolmandaks, mis eraisikute ja -ettevõtete kasutada. Esimese liigi varanduse kohta on seaduses kord ette nähtud, kuidas neid tuleb kinnitada, samuti on seaduses ette nähtud teise liigi varanduste kinnitamise kord, ja kolmandaks need varandused, mis eraettevõtete kasutada, need tulevad kinnitada sellekohaste seaduste ja lepingute põhjal. Seaduses on ette nähtud, et Vabariigi Valitsus võib määrusi välja anda, kuidas neid varandusi kinnitada tuleb. Panen ette, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

14. Veeühisuste seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Maakomisjoni aruandja **J. Vain:** Riigikogu poolt 2. detsembril 1925. aastal vastuvõetud veeühisuste seaduse § 21. näeb

ette, et ühingud peavad oma põhikirjad „Riigi Teatajas“ trükkima täielikul kujul. Kuna ühingud töötavad normaal-põhikirja järgi ja õigustatud on sellel ainult lisandusi tegema, siis on lugu tihti nii, et ühingud töötavad selle põhikirja järgi ilma lisandusi tegemata ja trükkivad seda normaal põhikirja korduvalt „Riigi Teatajas“, mis muidugi kuludega seotud. See oleks aga põhjendatud ainult siis, kui normaal-põhikirjale lisandusi on tehtud. Et neid kulusid ja „Riigi Teataja“ koormamist ära hoida, näeb praegune seadus ette, et ühingud enam kohustatud pole „Riigi Teatajas“ trükkima normaal-põhikirja korduvalt, vaid ainult lisandused tuleksid „Riigi Teatajas“ avaldada. Kui aga neid lisandusi ei tehta, siis registreeritakse ühing kui normaal-põhikirja alusel tegutsev selts.

Peale selle on samas paragrahvis ette nähtud, et veeühisused, ei kuulu 1919. aastal vastuvõetud seltside ja ühingute seaduse alla. Kuna see seadus tühistatud on, siis tõuseb küsimus, kas samad ühisused kuuluvad nüüd 1926. aastal vastuvõetud seltside ja ühingute seaduse alla, või mitte. Et see selge oleks, on märkuses sellekohane muudatus tehtud.

Seaduseelnõu arutamisel maakomisjonis põhimõttelisi lahkuminekuid ei olnud, tehti ainult redaktsioonilisi parandusi, sellepärast loodan, et selle tagasilükkamiseks põhjusi ei ole ja teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

15. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse arutamisel äravõtmise. Maakomisjoni aruandja **K. Soonberg:** Käesolev seaduseelnõu on esitatud tööerakonna Riigikogu rühma poolt ja tahab anda võimaluse põllutöministeeriumile välja anda

riigi maadest juurdelõikeid maakohtadele põlise pidamise õiguse alusel. Samuti tahab see seaduseelnõu anda võimaluse põllutöministeeriumile välja anda riigimetsa maadest võsastikke, kännustikke ja metsaheinamaad. Maakomisjonis oli arutamisel üks teine seaduseelnõu, mis käsitas samu küsimusi ja nimelt Vabariigi Valitsuse poolt esitatud „maaseaduse §§ 15., 20., 22. ja 23. muutmise seadus“. Komisjon võttis oma eelnõu aluseks Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu, kasutades käesolevat seaduseelnõu selle juures materjalina. Vahepeal on Riigikogu komisjon eelnõu vastu võtnud, sellepärast langeb tööerakonna Riigikogu rühma poolt esitatud seaduseelnõu järele vajadus ära. Maakomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu arutamisel ära võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu arutamisel ära võetud.

16. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Maakomisjoni aruandja **A. Kärner:** Aus- tatud Riigikogu liikmed! Riigikogu, vastu võttes kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse läinud kevadel veebruarikuus, võttis selle seaduse § 20. juurde vii-

mase lõike, mis käsitab väikemaapidamistele — vabadikkudele — Saare maakonnas lapitalude ning ühiskarjamaade kruntimisel maa juurdeandmist, nii et vabadikukohtade suurus oleks ühes juurdeantud külakonna-, era-, asutuste- või riigimaaga 5—8 hektaari.

Tänavu sügisel esitati põllumeeste kogude Riigikogu rühma liikmete J. Teetsov'i, O. Puki ja K. Tonkman'i poolt ettepanek, see lõige maha kustutada. Maakomisjon, seda küsimust arutades, kaalus teda mitmest küljest ja jõudis selgusele, et seda lõiget ei saa tühistada ja seda väga kaaluvatel põhjustel.

Mullu kevadel vastuvõetud maakorraldamise seaduse alusel on Saare maakonnas praegu eeltööd käimas lapitalude ja külakondade ühis-

karjamaade kruntimiseks. Ministeeriumi esitaja seletas maakomisjonis, et on kinnitatud 52 kruntimise piirkonda, kuhu kuuluvad 68 küla, nende külade talusid on 794 ja nende piirides on väikemaapidamisi või vabadikke 924. Nõnda siis läbisegamini tuleks iga talu kohta 1,2 vabadikku. Üldse on Saaremaal korraldamisele kuuluvaid talusid 191 külas 1630 ja nende piirides 2054 väikemaapidamist. Võib olla, et väikemaapidamiste arv väiksem on, sest on olemas neid väikemaapidamisi, mis on riigimaast juba maad saanud. Läbisegamini tuleks talu peale keskmiselt 1 vabadik. Arvesse võttes, et talude kruntimine kestab võib olla 10 aastat, ja et juba nüüd on kinnitatud 52 korraldus-piirkonda, siis näib, et seaduseelnõu esitajate poolt ettetoodud väide, nagu takistaks vabadikkudele juurdelõigete andmine talude kruntimist, õige ei ole. Põllutöministeeriumi esitaja teatas komisjonis, et väga palju kokkuleppeid on saadud. Peale selle leidis maakomisjon, et Saaremaal on riigi tagavaramaid umbes 5000 tiinu ümber, ja enne jõulu vastuvõetud seadusega võib ka riigimetsade heinamaid välja anda väikemaapidamistele väikeste tükkidena. Sellepärast ei võiks talude kruntimise ajal see suuri raskusi tekitada, kui vabadikkudele antakse riigi tagavaramaast tükike heinamaad. Võib olla, et mõnes kohas on vabadikke talukoha kohta rohkem kui üks, seal võiks see ehk takistusi teha, kuid neid juhtumisi ei ole palju.

Edasi arvas maakomisjon, et Saaremaal on taludel liiga palju karja- ja heinamaid, mis on täitsa harimata. Põllumaad on lapitaludel kõigest 10—13%, kuna heina- ja karjamaad on 85—90%. Põllupinna suurendamist takistas lapimaade süsteem; kuid talude kruntimisel on loota, et haritud maapinna-ala tõuseb. 5-hektaariline koht ei võimalda vabadikule äraalamist, kuid siiski on niisugusel kohapidajal võimalik hoolsa harimise tõttu kuidagi oma elukorda sisse seada, et ära elada, aga kui seda ei tehta maade kruntimise ajal, et need väikekohad endiselt 2—3-vakamaaliseks jäävad, siis satub paar tuhat perekonda väljapääsemata seisukorda.

Kui see seadus läbi viiakse, siis vähendaks see tööpuudust ja ka väljarändamist meie riigist. Sest vabadikkoha pidajale, kui ta ka väljas tööl käib, jääb siiski kohakene alles, kuna vastasel korral võivad nad hävineda, mis riiklikust seisukohast lubamata.

Nõnda siis, igast küljest küsimust läbi arutades leidis maakomisjon, et on võimalik kruntimise ajal vabadikkudele maa juurdeandmist lahendada, ja ka ministeeriumi esitaja ei soovitanud § 20. viimase lõike kustutamist, sellepärast panen maakomisjoni nimel ette,

maakomisjoni ettepanek vastu võtta, mis selles seisab, et J. Teetsov'i, O. Puki ja K. Tonkman'i poolt esitatud eelnõu tagasi lükataks.

J. Teetsov (põl): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Kui läinud aasta kevadel II Riigikogu poolt vastu võeti kogukonna-asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus, siis viidi seadusse eriline lõige, mis puudutab peaaesjalikult Saaremaa talupidajaid. Juba maakorralduse seaduse arutamise puhul maakomisjonis katsuti sarnast parandust sinna sisse tuua, kuid selle lükkas komisjon tagasi. Samuti kui arutati kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadust maakomisjonis, ja kui siis sotsialistide, peaaesjalikult Saaremaa esitajate, poolt samane parandus-ettepanek esitati, lükati ka see komisjonis tagasi. Hiljem aga, kui kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus Riigikokku jõudis, (O. Gustavson, stp: Siis läks asi hulluks!) siis võeti parandus-ettepanek Riigikogus vähese häälteenamusega, võib öelda pooljuhuslikult vastu. (O. Gustavson, stp: Aga läbi läks siiski!) Ma vaidlesin sel puhul küll vastu, kuid kahjuks ei olnud mul sel momendil faktilisi andmeid käepärast, et selle paranduse ulatust ja tagajärgi valgustada, ja see asjaolu oligi teataval määral mõõduandev selleks, et see parandus Riigikogus läbi läks. (A. Jõeäär, stp: Kuidas tohivad siis rahvasaadikul andmed puududa?) Läinud aasta suvel kohapeal järele vaadates ja andmeid kogudes, kuidas tõelikult seisukord on, tuln otsusele, et Saaremaa talupidajal äraalamine siis peaaegu võimatuks muutub, kui seal taludelt maid ära võetakse. Selleks on järgmised põhjused mõõduandvad: Saaremaa talud isenesest on väikesed ja elujõuetud, vähese kõlbuliku maaga, mis hädavaevalt annavad ülespidamist ühele perekonnale. Seal, kus on paremad maad, seal on kaks kuni kolm perekonda talu peal sellest maalapist elatamas. Siin on ette toodud väiteid, ja seda sama on ka maakomisjonis toonitatud, et Saaremaal olla liiga suured talukohad. Mina olen alati tähendanud ja ütlen seda ka praegu, et need kohad on küll tiinude järgi suured, kuid kõlbulikkude maad ja eriti niisugust, mis end barida laseks, on vähe. Lubage mulle siin ette tuua lähemaid andmeid nende talude suuruste kohta ja nimelt, kui palju on põllu-, heina- ja karjamaad keskmiselt talu peale, ja siis selgub, palju niisuguste talude juures on võimalik kariloomi pidada. Võtame näiteks Torgu valla, seal on keskmine talu suurus ühes kõlbmata maaga 31,5 tiinu.

Sellest on 4,5 tiinu põllu-, õue- ja aiamaad, 11,5 tiinu heina- ja 13,5 tiinu karjamaad. Saak sellelt maa-alalt on niivõrd väike, et maapidaja ei suuda enam kui vaevalt kaks hobust, 5—6 karilooma ja 8—10 lammast ülal pidada. Ma arvan, et see on väiksem norm ühe maapidamise üksuse kohta ja perekonna äraelamiseks. Tõesti Saaremaa talud ei ole sugugi suuremad, kui asunikukrundid. Need andmed, mis mina ette kandsin, on keskmiselt üle terve valla võetud, kusjuures on mõned kohad ka veidi suuremad, kuna teised jälle hästi väiksemad. Kui nüüd arvestada nende talude suurusega, siis on tõesti võimatu sealt küljest veel maid ära võtta. Näiteks vaatame Abruکا valda: seal on keskmine talu suurus 38—39 tiinu, millest on 5 tiinu põllu-, õue- ja aiamaad, 16 tiinu heina- ja 15 tiinu karjamaad. Samasugune lugu on Lümmadu vallas: seal tuleb talu peale 5½ tiinu põllu-, õue- ja aiamaad, heinamaad 19 ja karjamaad 19½ tiinu. Need arvud tiinude järgi heinamaa kohta näivad küll suured olema, aga kui vaatame lähemalt heinasaagi suurust neilt maa-aladelt, siis näeme, mis väärtus sellel maal on. Võtame näiteks Torgu vallast Hänga küla talu, seal on 12 tiinu heinamaa kohta aastane heinasaak 500 puuda ümber ja põlluheina seal ei kasvatata. See on küllalt väikene norm selle põllumaa juures nende eelpooltähendatud loomade hulga ülalpidamiseks. Keskmine Torgu valla talu heinasaak kõigub 400 puuda ümber aastas. Abruکا vallas on heinamaad taludel rohkem, kui Torgu vallas, kuid heinasaak ei ole suurem. Seal on keskmine heinasaak talu kohta 400 puuda. Tähendab, maa on seal palju halvem. Lümmadu vallas tuleb talu kohta 19 tiinu heinamaad, ja heinasaak ei tõuse üle 550 puuda, ja ainult neis taludes, kus heinamaa suurus on 22 tiinu, aga seal, kus heinamaad kõigest 19 tiinu, ei tõuse heinasaak palju üle 400 puuda. Nii näeme siis, kui väikesed on Saaremaal saagid neilt suurtelt heinamaadelt. Karjamaad on niisama halvad, tühise ja vähese väärtusega paepealsed maa-alad. Nii järele vaadates kõiki neid Saaremaa valdu, siis on üksikuid kohti, kus on natukene parem maad ja ka selle järgi seal suuremad saagiannid. Neis kohtades ei ole see küsimus ka nii väga põlev ja valus kui seal, kus tõesti on taludel väikesed saagid. Ja kui nüüd nende maade küljest osa ära võetakse, eriti veel heinamaast 2—3 tiinu ja kohati kuni 6 tiinu, nagu seaduse § 20. viimases lõikes ette nähtud, siis on tõesti raske maapidajatel edasi elada. Nende pesa saab ära lõhutud ja perekond ilma mööda laiali paisatud. Aruandja poolt toodi ette, et Saaremaal olla maatahtjaid vähe. Lubatagu mulle vallavalitsustelt saadud andmeid ette tuua, et näidata, palju on Saare-

maal registreerunud maatahtjaid. Näiteks: maatahtjaid Torgu vallas — 550, Abruکا vallas — 215, Lümmadus — 344, Kihelkonnal — 294, Kärlal — 82. Tähendatud vald on üks neist õnnelikkudest, kus maatahtjaid vabadikke õige vähe, ja loodetavasti ei lähe seal küsimus ka teravaks. Mustjala vallas on maatahtjaid 355, Kaarma-Suure vallas — 203, Kogulas — 237, Maasis — 206, Leisis — 275, Uuemõisas — 106, Muhu-Suures — 230, Hellamaal — 99, Laimjalas — 118, Loonal — 99 ja Pärsamaal — 100. Nii on 16 vallas kokku 3513 maatahtjat, kes end on üles andnud. (A. Kärner, stp: Riigimaad juurde arvatud!) Siin ei ole riigimaadega mingisugust tegemist, vaid eramaadega. Riigimaa saajad on oma maatükid juba kätte saanud, ja nende popside arv ei ulatu ka 1500-ni. Kui nüüd hakatakse neile 3513 popsile maad juurde andma, ja meil on ligikaudu 2000 lapitalu, siis tuleb keskmiselt üle Saaremaa iga talu kohta enam kui 1½ maatahtjat. Pean tähendama, ega siis maatahtjad ka ei ole nii asetatud üle maakonna, et neid ühtlaselt saaks arvesse võtta, vastavalt talude arvule külades. Kui vaatame nende asetuse arvu järgi, siis leiame, et on palju külasid, kus poole rohkem maatahtjaid kui talusid. Vaatame näiteks andmeid Torgu valla kohta. (Vahel h ü e O. Gustavson'i, stp poolt.) Ma võin ka teistest valdadest andmeid tuua ja räägin Teile sellest Kogula vallast ka. Kui vaatame andmeid Karuste küla kohta, siis leiame, et seal on 10 talu ja 18 maatahtjat popsi. Keskmiselt on tähendatud küla talul 3½ tiinu põllumaad, 12 tiinu heina- ja 17 tiinu karjamaad. Mis sinna siis veel järele jääb, kui sealt maad ära võtma hakkame? Luudla külas on 18 talu ja 36 tahtjat; Lööpõllu külas 11 talu ja 26 tahtjat; Rahuste külas 15 talu ja 30 tahtjat; Türju külas 20 talu ja 37 tahtjat; Vintri külas — 12 talu ja 37 tahtjat. Nende talude suurus on veel vähem, kui eelpool tähendatud keskmine suurus üle terve valla, ja kui meie sealt veel hakkame maad vähendama, siis ei ole see muud, kui nende talude täieline äralõhkumine ja hävitamine.

Niisamuti võin tuua andmeid teiste valdade kohta. Näiteks Abruکا vallas on üldse kokku 125 talu, aga maatahtjaid on 215. Siis on Saaremaal veel vabadikke, kes elavad nii öelda „metsavendadena“ talumaade peal, kellel ei ole kontrahti ega lepingut, vaid nad on omale maja ehitanud külamaa peale ühe nõusolekul ja elavad kui vabad härrad. Lümmadu vallas, Viidu külas — kaks talu ja 8 maatahtjat; Mõisakülas — 10 talu ja 16 maatahtjat; Uusikülas — 2 talu ja 4 tahtjat; Pällikülas — 2 talu ja 10 tahtjat; Karalas — 17 talu ja 24 tahtjat; Riksul —

14 talu ja 16 tahtjat; Kipi-Koovil, seal on enam-vähem 1 ühe vastu — 15 talu ja 16 tahtjat. Kui vaatama Koki küla, siis näeme, et seal on 8 talu ja 36 vabadikku, keskmise talu suurus on aga 5 tiinu, põllu-, õue- ja aiamaad, 13 tiinu heina- ja 15 tiinu karjamaad. Kui seal küljest veel võtma hakatakse, siis ei jää nendest talukohadest midagi enam järele. Kihelkonna vallas Neeme külas on 5 talu ja 16 tahtjat; Undvas — 22 talu ja 50 tahtjat; Karalse-Tohkul — 8 talu ja 11 tahtjat. Kõrusel — 25 talu ja 54 tahtjat; Kehila — 11 talu ja 30 tahtjat; Tammese — 12 talu ja 26 tahtjat jne. Neid võin niiviisi palju üles lugeda. Kärla vald on üks õnnelikumatest valdadest, seal on talusid ja nendelt maatahtjaid peaaegu ühe palju. Mustjalas on seisukord palju halvem. Seal on ka mitmed külad, kus tõesti on rohkesti popse — maatahtjaid. Näiteks Merisel 3 talu peale 8 maatahtjat, Sillal — 3 talu — 9 maatahtjat, Paatsa küla 9 talu — 16 maatahtjat, Võhma — 54 talu — 83 maatahtjat. Võhma on praegu korraldamisel ja talupidajad protesteerivad selle ülekohtu vastu, mis neile osaks langenud, ja nende küsimus ei ole veel lõpulikult otsustatud. Kaarma-Suure vallas on jällegi mitmed külad, kus on rohkesti vabadikke. Näiteks on Kärdu külas 16 talu ja 24 maatahtjat, Kesk-Rannal — 3 talu — 15 maatahtjat, Mändjalas — 2 talu — 9 maatahtjat, Pärnil — 10 talu — 17 maatahtjat, Saiakülas — 5 talu — 16 maatahtjat jne. Nüüd vaatame edasi härra Gustavson'i endise koduvalla seisukorda, ja ma arvan, härra Gustavson teab väga hästi, kui palju Tõnija külas maatahtjaid on. Seal on minu teada nimelt 23 talu ja 38 maatahtjat. (O. Gustavson, stp: Palju Koksi külas popse on?) Koksi külas on 12 talu ja 9 maatahtjat. (O. Gustavson, stp: Seal on ainult 4 vabadikku, kust Teie võtate need andmed?) See võib olla, et Teil on teistsugused andmed, aga minul on need andmed vallavalitsuselt saadud ja nende juures ei või kahelda. (B. Oja, tões: Miks Teie neid andmeid komisjonis ette ei toonud, siis meie oleksime võinud vaadata, kas nad õiged on?) Ranna külas näiteks on 3 talu kohta 7 maatahtjat, Kalli külas — 18 talu — 22 maatahtjat. Kui meie võtame härra Kärneri koduvalla, Maasi, siis näeme Liigalaskma külas on 8 talu ja 27 maatahtjat. (B. Oja, tões: Kas neil on õigus saada?) Jah, neil on õigus saada, sest neil on väiksed platsid ja elukohad juba olemas, ja neil on õigus siis ka seaduse järgi maad juurde saada. (B. Oja, tões: Need andmed, mis Teie käes, seal on riigipopsid hulgas?) Missugused need riigipopsid on? Meil Saare-

maal riigipoppe on vähe, sest need on suuremalt jaolt juba maad mõisatest saanud. (B. Oja, tões: Siiski rohkem kui teisi.) Näiteks siis veel Tagavere külas — 25 talukohta, 39 maatahtjat, Kavandi külas — 17 talukohta, 30 maatahtjat jne.

Need on vallavalitsuse poolt saadud andmed, ma ei tea, kui suur protsent neist välja langeb, arvan aga, et see väike on, sest ometi selgitati sotsialistide esitajate poolt neile maasaamise õigus, ja kellel õigus pole maad saada, need seda ka saama ei läinud ja end maasaajateks üles andma ei hakanud.

Leisi vallas on maatahtjaid ka väga rohkesti, Pärsamaal vähem, Uuemõisa vallas paar küla, kus jällegi rohkem, ja mõnes kohas 5 talu peale 10 maatahtjat, Laimjalas vähem, Muhu-Suurevallas 258 talu kohta üldiselt 230 maatahtjat. Muhu Hellamaa vallas Lõetsa külas 16 talu, 33 maatahtjat, Hellamaa külas 31 talu, 37 maatahtjat; see on juba väiksem arv, aga siis Lehtmetsa külas 5 koha peale 10 maatahtjat, Tupeturme külas 11 talu peale 14 maatahtjat jne. Minul on välja võetud see arv üle maakonna, et meil on talusid kokku, kus tuleb praegu enam kui 1½ vabadikku iga koha peale, üle 900; siis kus tuleb 2 vabadikku, neid on 780 ümber, aga neid, kus tuleb 3, 4 ja kuni 5-ni, neid on 79 järele jäänud. See võib olla, et neist maatahtjatest teatav protsent välja langeb, aga et see nii suure vähenemise välja teeks, et 3500 asemele ainult 2000 järele jääb, ja et ühe talu kohta üks vabadik — maatahtja ainult jääks, seda ei usu mina iialgi ja seda ka üldiselt ei ole. Kui nüüd hakata talude küljest maid ära võtma, siis ma ütlen, viib see need kohad hävinemisele. Saaremaa on ju iseenesest kehva maa, seda peaks ka härra Jõeäär võima tunnistada. See maa nõuab palju rammud, et vilja kanda. Kui meie nüüd võtame taludelt heinamaatükid ära, siis võtame sellega ka loomatoidu ja sõnniku ära, ning maa hakkab veel vähem vilja kandma kui seni. Saagid ei ole ju seal kuigi suured teravilja alal. (A. Jõeäär, stp: Popside maa kannab paremini vilja, kui peremeeste, see on kindel.—O. Gustavson, stp: Mis Teie arvates tuleks vabadikkudega teha, kas maha lüüa või ära uputada?) See on Teie vaade, aga mina olen sarnasest mõttest kaugel. Teie räägite ainult uksest ja aknast välja ning teete järele kaalumata niisuguseid ettepanekuid. Kui meie vaatame viljasaaki, siis näeme, et Abruha vallas talukoha peale keskmine leivavilja saak 60 puuda ümber on. Kui on parem aasta, saavad rohkem, on halvem, saavad veel vähem. Lummadu vallas võib keskmist leivavilja saaki arvestada 80 puuda peale. Önne-

likumas seisukorras on Kogula, kus saak 130 puuda peale ulatub ja heal aastal veelgi rohkem ja Uuemõisa 200 puuda peale. (B. Oja, tões: K u i s u u r e m a a - a l a p e a l e s e e o n ?) Meil on Saaremaal kolmeväljaline külvikord olemas, ja siis tuleb talivilja alla $\frac{1}{3}$ külvipinnast arvata, näiteks Abruha vallas — 4 v. maad, Kogulas — $5\frac{1}{2}$ vakamaad, Uuemõisas — 6 vakamaad jne. On ju üksikuid kohti olemas, kus saagid suuremad, aga ega meie ei saa nende üksikutega arvestada, ja ma ütlen, see saak ei ole nii suur, et seal saaks midagi küljest ära võtta, ja selle § 20. viimase lõike alusel oleks ülekohtune talusid ära lõhkuda. Kui meie neilt võtame heinamaad küljest ära, ja võib olla mõnes külas kujuneb seisukord isegi niisuguseks, et võetakse talult ära 4 kuni 6 ha heinamaad, siis arvan ma, et nende talude maajapidamised täiesti lõhutakse. Need maapidajad on riigilt laenu saanud ja selle laenu abil asutanud ühised meiereid. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Ja kui nüüd ühismeiereide tegevus seisma panna, mis on siis selle tagajärg? Nad on laenudega seotud ja neil on suured kohustused riigi vastu. See kõik paraliseerib nende tegevust! Siis valitseb seal täielik korralagedus. Talukoht lõhutakse ära, ta on laenu kindlustuse andnud, jääb selle tagajärjel hädasse, ning terve ta edenemine ja arenemine jääb seisu. See on üks pahe, mida nad välja ei kannata. Sarnane talude lõhkumine ja sunniviisil maade eraldamine seal, kus meil õigust ei ole seda teha, sünnitab elanikkude hulgas halva ja lepitamata vahekorra ning neid vahekordi ei saa ühegi plaastriga kinni kleepida, nad jäävad püsima põlvest põlve. Niisugune talitusviis kaotab kodanikkude hulgas igasuguse usaldustunde. Maapidajad ei julge kapitali maa sisse panna, nad ei julge midagi teha ega parandada, sest võib olla varsti tullakse ja võetakse nende käest jälle, sellepärast, et ega teil, sotsidel, võtmisest isu täis ei saa. (J. Voiman, stp: K a s T e i l o n t a t ä i s ?) Selle tagajärjel ei julge ükski maapidaja enam midagi teha ja see paraliseerib meie nõrgal alusel seisvat põllumajandust. Samuti ei ole õige, kui antakse ühes riigis välja seadused, mis teevad niisuguseid suuri raskusi ja vahesid ühe kihi kodanikkude vahel. Omal ajal, Vene riigi aegu, oli meil Balti eraseadus, ja nüüd tahab väike Eesti riik Saaremaa ära eraldada eriseaduste ja eriseaduste lõigetega. See sünnitab meie Saare rahva hulgas väga halva meeleolu. Kui seda oleks veel tehtud enam-vähem kasulikku sihhi, meie kehva maapidaja huvides, et neid mahajäetuid aidata, siis oleks isegi, aga kui siin minnakse teisele teele, ja tahetakse lõhkuda ja hävitada, mis seal vaevaliselt püsib,

siis ütlen nii palju, et Saaremaa maapidajatel jääb meie rahvaesituse kui ka Vabariigi Valitsuse vastu teatav pettumuse tunne hingesse. See hävitustöö ei ole kasuks kellegile, küll aga sünnitab suurt nurinat, mis ei ole kasuks meie noorele riigile.

See talude lõhkumine tekitab minu arvamise järgi ka selle pahe, et Saaremaalt väljarendamine suuremal määral maad võtma hakkab. Siin põhjendati küll aruandja poolt, et vabadikkudele maa-andmisega vähenevat ka tööpuudus, kuid mina saan sellest teistigi aru. Praegu töötab talukoha peal perekond. See perekond saab oma tööjõu seal töötades ära kasutada, kui mitte täielikult, siis enam-vähem osaliselt. Et neil kuskile minna ei tarvitseks, siis pingutavad ennast sellejuures ja elatavad kuidagi end ära. Kui aga eraldame sellelt talult mõned maatükid, siis on selle tagajärjel sünnitad ühed või teised perekonnaliikmed kotti selga võtma ja võõrsile rändama. Ja vaadake, nii ei saa ennast enam ära elatada, ei see pops, kes maad juurde sai, ei ka talupidaja, kellele nüüd veel vähem järele jäi. Nüüd on nad sünnitad mõlemad kõrvalteenistust otsima nii pops kui talupidaja. Ma leian, et sellega ei ole tööpuudust põrmugi vähendatud vaid oleme veel rohkem inimesi rändama ajanud ja töötatõulisi juurde soetanud.

Nüüd küsiks minna, eriti aga teie käest, härrad sotsialistid, mis armulapsed teile need kroonuvalla vabadikud on. (M. Martna, stp: K a s n e e d i n i m e s e d e i o l e ?) Nendele vabadikkudele annate teie juurdelõigetega maad, aga teistele mitte. Kas Saaremaal ainult kroonuvalla piirides siis popsid asuvad? (O. Gustavson, stp: T e i e e n n e ü t l e s i t e, e t S a a r e m a a l e i o l e r i i g i m a a p o p s e k u i g i p a l j u.) Pärivalla ostetud talu piirides asuvad popsid need aga jätate väikeste maalapikeste juurde, mis neil seni kasutada on. (V a h e l h ü ü e.) Põllupank ei ole neile igalpool maad andnud, vaid ainult kohati. Miks teie tarvitate kahe-sugust mõõdupuud? See on ülekohtus nende inimeste vastu. Sellepärast ei saa mina kuidagi leppida selle paragrahvi lõikega, mis sarnast killustamist tekitab ja ühe teisest paremasse seisukorda asetab.

Ka takistab see popsiseaduse § 20. viimane lõige maakorraldustööde läbiviimist Saaremaal. Ammu on seal oodatud aega, millal saaks vabandada sellest lapimaade pidamisest ja et oleks võimalik maakorraldust läbi viia. Kuid nüüd paneb see popsiseaduse kuri lõige selle lootusegi seisma. Maapidajad ei julge kruntimisele välja minna, sest siis hakatakse neilt maid ära võtma ja talusid lõhkuma. Ja kõik see takistab maakorralduse läbiviimist.

Siin nimetati veel riigimaid. Tõesti, Saaremaal on olemas riigi tagavaramaid ilma kiriku- ja armuadra-maadeta üle 4 tuhande tiinu, ja kiriku- ning armuadra-maad juurde arvata, siis teeb see kena summakese välja. Kui vaatame kõneallevat seaduse lõiget, siis ei paista sealt, et juurdelõikeid antakse riigimaadest. On just näidatud eramaade peale. § 20. viimase lõike lõpp näitab selgesti seda juurdelõigete andmist, ja seal on isegi ette nähtud, et kui talukoht on 25—50 ha suur, siis võetakse 5 ha jne. Tähendab, lihtsalt on talude juurde asutud, riigimaid aga kõrvale jäetud. Kus talu on pärijate vahel mõtteliselt ära jaotatud, siis ei võta seadus seda arvesse, ja maad võib ikkagi eraldada. Meil on majapidamisi, kus on 2—3 lauda, ja ühismajapidamises elatavad need inimesed ennast kuidagi viisi ära. (A. Jõeäär, stp: Saavad ka ja söövad ka, aga kuhu teie tahate need popsid panna?) Mina arvan, et neil on ikkagi rohkem õigust oma töövaeva kasutada kui seda sunniviisil popsile jagada.

Edasi tähendaksin loomade karjatamise küsimuse kohta. Popsiseaduse § 31. teises lõikes on ette nähtud karjatamise õigus ühiskarjamaadel ja kus on öeldud, et antakse seniks tarvilikud määrused Vabariigi Valitsuse poolt, küni see vastava eriseadusega lahendatakse. Popsid on kaua aega karjatanud omi loomi ühiskarjamaadel ja ükski talupidajatest ei ole selle vastu, kui neile sealt õiguslik osa ära eraldatakse. Edasi tahaksin tähendada seaduseelnõu arutamise käigu kohta maakomisjonis. Mina olin aruandja selle seaduseelnõu juures ning kandsin maakomisjonis põhjendused ette, enam-vähem samasugused põhjendused, mis ma siin Riigikogus olen puudutanud. (B. Oja, tõer: Teil ei olnud ju andmeid maakomisjonis.) Ma kandsin need andmed ette, kui palju mul oli tarvitada sel korral. Maakomisjoni liige härra Kärner vaidles minule ainult üksi vastu ja ütles, et minu andmed olla valed. Need andmed, mis ma ette kandsin, on vallavalitsustelt saadud ja vallaraamatutest võetud, sellepärast ei ole nad valed. (B. Oja, tõer: Kui valla andmed samasugused on, kui maakomisjoni, siis on need valed andmed.) Kõik need väited, mis härra Kärner ette tõi, on liialdatud andmed ja komisjonis ei võetud seda küsimust pikemalt kaalumisele, vaid otsustati, ilma et valitsuse esitaja oleks kaasa rääkinud. Kord käis põllutöoministeriumi maakorralduse esitaja härra Peets komisjonis ja tähendas vastupidist sellele, mis ütles härra Kärner siin ja nimelt, et maade korraldamine selle § 20. viimase lõike järgi

sunnitab raskusi ja ei too kergendusi. Minul sel momendil ei olnud koha pealt põhjalikumaid andmeid käes ning oli raske omi väiteid ja ütlemisi tõendada, mis ma ette kandsin. Hiljem, kui juba eelnõu oli komisjonis tagasi lükatud, sain ma Riigikogu juhatuse käest teada, et maakomisjoni nimele on sisse tulnud rohkesti proteste ja märgukirju ja asitõendavat materjali Saaremaa maapidajate poolt. Siis tuli mul selles asjas komisjoni sekretäri tegevuse vastu protesti avaldada. Sest meil on alati komisjonis niisugune kord valitsenud, et sekretär annab teada komisjoni juhatajale sissetulnud kirjadest, ja komisjoni juhataja annab neile käigu. Ja neid materjale on antud vastava eelnõu aruandjale kasutamiseks. (J. Vain, stp: Aga mõni aruandja on nii lohakas ja ei vaata neid. J. Hünerson, põl: Kes see sekretär teil oli?) Härra Kärner oli komisjoni sekretär. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Ja minule neid materjale ei esitatud. Selle üle tuleb imestada. Kui meil hakatakse komisjonis niiviisi sihilikult töötama, siis meie töö peale vaadatakse väga halva pilguga. (O. Gustavson, stp: See pole mehe jutt. J. Vain, stp: See on sihilik jutt, mis Teie praegu räägite. Materjalid on kaustas, kui Teie nii lohakas olete ja neid ei vaata, siis on see Teie süü.) Hiljem tuli komisjoni juhatus arusaamisele, ja igakord kui kirjad sisse tulid, anti sellest teada. Aga mispärast selkorral seda ei tehtud kui mina olin aruandja, mispärast minule ei esitatud materjale ja mispärast materjalid olid kõrvaldatud? See on lubamata nähtus meie seadusandliku töö juures. (Vahelhüüded pahemalt poolt. L. Johanson, stp: Teiega on alati niisugused lood, härra Teetsov, teistega ei ole kunagi.)

Edasi tahaksin veel tähendada nende motiivide kohta, mis seaduseelnõu tagasilükkamisel on juurde lisatud. Seal on kohe alguses tähendatud, et tahetakse maid ära võtta, et vabadikule mitte võimaldada lehmapidamist; nagu oleksime meie tahtnud oma eelnõuga ära võtta õigust, et vabadikud lehmas pidada ei saaks. Ma ütlen teist korda, härrad sotsialistid, et minul seisavad need inimesed vast südamele lähemal kui teil. (O. Gustavson, stp: Kas te kuulete!) Teil on, võib olla, tähtis nende häält ainult kätte saada, kuid mina näeksin jälle heameelega, et need inimesed võiksid edasi elada, aga mitte välja surra. (Vahelhüüde pahemalt poolt: Miks teie tahate neid sotsideks teha? J. Hünerson, põl: Meil tu-

leb sotsidest muidu puudus! Vahelhüüe pahemalt poolt: Nad pidid ju Teie südamele lähedal olemal)

Siin tähendati, et kui neile juurdelõikeid ei anta, siis on nad sunnitud oma lehmapiidamist lõpetama. Aga ma küsiksin, kuidas peavad lehma need inimesed, kes asuvad päris valla ostetud krundi veerel oma väikestel maalappidel ja neile juurdelõikeid ei anta? Aga nad elatavad endid, peavad lehma ja muretsevad endi eest. Sellepärast leian, et ühele popsi-kihile sarnast kingitust teha ja vastutulekut üles näidata pole tõesti õige. (O. Gustavson, sp: Vastutulekut ei tule näidata!) Talude suuruste juures on seletuskirjas liialdusi ette toodud. Siin on üldsuurus näidatud, kuid pole ära tähendatud, kuipalju seal kõlbulikkude maad on, aga meie peame sellega igatahes arvestama.

Edasi on näidatud, et maasaajaid olevat vähe, midagi 2000 ümber. Aga ministeeriumi ja vallavalitsuse andmed näitavad üle 3500, ja ma ei usu, et see arv peaks vähenema kuni 2000—ni, ja et 1500 maatahtjat peaks siin ilma jääma.

Edasi on seletuskirjas öeldud, et riik olevat ka oma renditalude korraldamisel Saaremaal vabadikkudele juurdelõikeid andnud. Seal ei ole ka kõik korras, sest talupidajad on protesteerinud selle vastu, mis nendega tehakse. Tähendab, nad ei ole sellega rahul. Sellepärast ei saa siin seda väidet ka mõõduandvaks pidada. See on ülekohus, et ka need vanad renditalukohad tahetakse elujõuetuteks teha. Edasi on tähendatud, et lapitaludel on läbikaudu 45% karja-, 42% heinamaad üldpinnast. Ega see maasuuruse protsent üldisest summast midagi ära ei ütle, vaid meil on tähtis, kui palju selle maa pealt saaki saab ja mis tema väärtus on. Siis öeldakse edasi, et vabadikud harivad neid karjamaid ülesse ja siis saadakse rohkesti uut kultuurmaad juurde. Sellepärast tähendan, et palju on neid vabadikukohti Saaremaal, kus neil needki senised väikesed maad harimata seisavad, sest vabadikul ei ole tähtis ainult karjamaa, vaid neil

on tähtis see maa, kust vaevata midagi saada oleks, ja sellepärast on nad peaaegselt ka heinamaa peale välja tüürinud. Kui vabadikud oleksid head maaharijad, siis oleksid võinud nad ainult karjamaad soovida, aga et siin heinamaa on hulka võetud, see näitab selgesti, mis poole nende pilgud on sihitud.

(H ü ü d e d: L õ p e t a d a l)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Teetsov on nõus oma kõnet jätkama järgmisel koosolekul. On tulnud ettepanek, lõpetada koosolek. Korra kohta on sõna Riigikogu juhatusel liikmel Penno'l.

17. Riigikogu Abiesimees **R. Penno**: Vanematekogu arutas täna Riigikogu töövõimalusi eelarve arutamise puhul arutamisel.

Ja tuli järgmisele otsusele, millise ta esitab Riigikogule vastuvõtmiseks: „Riigikogu otsustab koosolekuid mitte pidada ajal, mil 1927./28. a. eelarve komisjonis arutamisel.

Tarbekorraldab kutsus Riigikogu koosolekud kokku Riigikogu juhatus.“ See on õieti selles, et võimalikult meie eelarve seaduse kohaselt ja ühtlasi ka endise vastuvõetud otsuse kohaselt riigi eelarvet jõutaks läbi vaadata komisjonis 1. märtsiks ja Riigikogu eelarve seaduses ettenähtud tähtajaks.

Juhataja **K. Einbund**: Vanematekogu ülesandel on juhatusel liikme Penno poolt ettepanek: „Riigikogu otsustab koosolekuid mitte pidada ajal, mil 1927./28. a. eelarve komisjonis arutamisel.

Tarbekorraldab kutsus Riigikogu koosolekud kokku Riigikogu juhatus.“ (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

On tulnud ettepanek, koosolek lõpetada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.